

Határozatok Tára

NILO JÄÄSKINEN
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2014. december 11.¹

C-352/13. sz. ügy

**Cartel Damage Claims (CDC) Hydrogen Peroxid SA
kontra
Evonik Degussa GmbH,
Akzo Nobel NV,
Solvay SA,
Kemira Oyj,
Arkema France SA,
FMC Foret SA,
Chemoxal SA,
Edison SpA**

(a Landgericht Dortmund [Németország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Polgári és kereskedelmi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés — 44/2001/EK rendelet — Különös joghatóság — Tájékoztatás és kártérítés iránti kereset olyan különböző tagállamokban székhellyel rendelkező társaságokkal szemben, amelyek eltérő helyen és időben vettek részt egy az EK 81. cikkel (EUMSZ 101. cikkel) és az EGT-megállapodás 53. cikkével ellentétesnek nyilvánított kartellben — 6. cikk, 1. pont — Joghatóság több alperes esetén — Az egymással összeegyeztethetetlen határozatok veszélye — Elállás kizárólag az eljáró bíróság tagállamában székhellyel rendelkező alperessel szemben — A joghatóság fenntartása — Joggal való visszaélés — 5. cikk, 3. pont — Joghatóság jogellenes károkozással kapcsolatos ügyekben — A »káresemény bekövetkezése helyének« fogalma — Esetleges joghatóság valamennyi alperessel szemben, valamennyi érvényesíteni kívánt kár vonatkozásában, a tagállamok területén található minden egyes olyan helyszín alapján, ahol a jogellenes kartellmegállapodást megkötötték és végrehajtották — 23. cikk — Joghatósági kikötések — Választottbírósági kikötések — Az uniós jogban előírt kartelltilalom teljes érvényesülése elvének hatása”

I – Bevezetés

1. A Landgericht Dortmund (dortmundi területi bíróság, Németország) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2000. december 22-i 44/2001/EK tanácsi rendelet² (a továbbiakban: Brüsszel I. rendelet) 5. cikke 3. pontjának és 6. cikke 1. pontjának értelmezésére irányul, valamint új elemként e rendelkezések és az uniós versenyjog EUMSZ 101. cikkre vonatkozó iránymutató elveinek kapcsolatára.

1 — Eredeti nyelv: francia.

2 — HL 2001. L 12., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 4. kötet, 42. o. E rendelet helyébe a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2012. december 12-i 1215/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL L 351., 1. o.) lép, amely rendelkezéseinek nagy része 2015. január 10-én lép hatályba.

2. E kérelmet az említett német bíróság előtt egy Belgiumban letelepedett felperes által hat különböző tagállamban székhellyel rendelkező – ezek közül egyetlen németországi székhelyű – olyan társaságokkal szemben indított tájékoztatás és kártérítés iránti keresettel összefüggésben terjesztették elő, amelyek egy az Európai Bizottság határozata által az EK 81. cikkben (jelenleg EUMSZ 101. cikk), illetve az Európai Gazdasági Térségről szóló, 1992. május 2-i megállapodás³ 53. cikkében megfogalmazott kartelltilalommal ellentétesnek nyilvánított jogsértésben vettek részt.

3. Mivel a felek nem értettek egyet a kérdést előterjesztő bíróság joghatóságát illetően, az utóbbi a Bíróság értelmezését kéri három fontos szempontból.

4. Először a Brüsszel I. rendelet 6. cikke 1. pontjának az alapeljáráshoz hasonló jogvitában való alkalmazhatóságának kérdését veti fel, amely rendelkezés engedélyezi a bíróság joghatóságának kiterjesztését oly módon, hogy az az egymással összeegyeztethetetlen határozatok elkerülése érdekében dönthessen az illetékességi területén lakóhellyel vagy székhellyel rendelkező alperestől eltérő alperesekkel kapcsolatos kérelmekről is. Kiegészítő jelleggel felveti ugyanezt a problémakört olyan, a jelen üggyhöz hasonló különleges esetben, amikor a felperes kizárólag az eljáró bíróság szerinti tagállamban székhellyel rendelkező alperessel szemben áll el keresetétől, mely utóbbi „kapcsoló alperesnek” tekinthető, amennyiben egyedül ő alapozza meg a bíróság joghatóságát.

5. Másodszor a Brüsszel I. rendelet 5. cikke 3. pontjában szereplő, jogellenes károkozással kapcsolatos ügyekben fennálló joghatóságot illetően azt kérdezik a Bíróságtól, hogy az e rendelkezés értelmében vett „káresemény bekövetkezése helyének” fogalmát úgy kell-e értelmezni, hogy az lehetővé teszi az említett joghatóság összekapcsolását valamennyi alperes és valamennyi állítólagos kár vonatkozásában a számos olyan tagállami helyszín mindegyikével, ahol a jogellenes kartellmegállapodásokat megkötötték, illetve végrehajtották, és ahol a felperes szerint a vásárlók döntési szabadságát ebből következően korlátozták.

6. Harmadszor a kérdést előterjesztő bíróság láthatóan abból az előfeltevésekből indul ki, hogy egyes, az alapeljárás alperesei által hivatkozott, a Brüsszel I. rendelet 23. cikkének hatálya alá vonható joghatósági kikötések, illetve választottbírói kikötések hatálya kiterjed a jelen ügyben érvényesíteni kívánt kártérítéshez való jogokra. Annak eldöntésére kéri fel a Bíróságot, hogy ilyen esetben az EUMSZ 101. cikkben előírt kartelltilalom teljes érvényesülésének elve kizárja-e azt, hogy a kártérítési kereset felperesével szemben ilyen kikötésekre lehessen hivatkozni, amennyiben a keresetet az egyik olyan bíróság előtt nyújtották be, amely a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontja és/vagy 6. cikkének 1. pontja alapján joghatósággal rendelkezik.

7. Hangsúlyozom, hogy a jelen ügy az első olyan ügy, amelyben a Bíróságot arra kéri fel, hogy közvetlenül döntsön az elsődleges jognak az Európai Unión belüli szabad versenyt biztosító rendelkezései, illetve az Unió nemzetközi magánjogának a polgári és kereskedelmi ügyekben fennálló joghatóságra vonatkozó rendelkezései közötti kapcsolatáról, mégpedig egy olyan jogvita kapcsán, amelynek sajátosságát az jelenti, hogy egy kiterjedt kartellre vonatkozik, amely számos résztvevőt és károsultat érint, valamint a belső piac egészében torzította a versenyt.

8. Kiindulásként rámutatok arra, hogy a Brüsszel I. rendelet, amelynek célja az, hogy kialakítsa a határokon átnyúló polgári és kereskedelmi jogviták vonatkozásában az Unió saját joghatósági szabályainak rendszerét, véleményem szerint nem alkalmas tökéletesen arra, hogy biztosítsa az uniói versenyjog rendelkezéseinek olyan magánfelek általi érvényesítését (az e területen szokás elnevezés szerint: „*private enforcement*”),⁴ amely hatékonyan működne a jelen üggyhöz hasonló esetekben.

3 — HL 1994. L 1., 3. o.; a továbbiakban: EGT-megállapodás. Mivel tudjuk, hogy az EGT-megállapodás 53. cikkének szövege lényegében hasonló az EK 81. cikk és az EUMSZ 101. cikk szövegéhez, így a jelen indítványban az utóbbiakkal kapcsolatban mondottak *mutatis mutandis* érvényesek az előbbire is.

4 — Szemben e rendelkezések közzszférában történő végrehajtásával („*public enforcement*”), amit a Bizottság és a nemzeti versenyhatóságok biztosítanak.

9. E rendelet egyes rendelkezéseinek alkalmazása ugyanis a joghatóság tagállami bíróságok közötti olyan területi elosztáshoz vezethet, amely azt a kockázatot hordozza, hogy egyrészt nem lesz megfelelő az uniós versenyjog földrajzi hatálya szempontjából, másrészt pedig nehezebbé teszi a jogellenes versenykorlátozások károsultjai számára az általuk elszenvedett károk teljes megtérítésének kezdeményezését, illetve elérését. Ennélfogva álláspontom szerint lehetséges, hogy az ilyen korlátozások létrehozói a nemzetközi magánjog e rendelkezéseit oly módon használják ki, hogy azáltal olyan helyzet áll elő, amelyben az uniós versenyjog szabályainak egységes és súlyos megsértéséhez kapcsolódó polgári jogi következményeket több, a különböző tagállamokban elszórt eljárásban kell meghatározni.

10. A jelen előzetes döntéshozatalra utalásból azt az általános következtetést vonom le, hogy a határokon átnyúló versenykorlátozó magatartások által a polgári jogi igazságügyi együttműködés területén kiváltható hatások sajátossága miatt – különösen abban az esetben, ha az alapeljáráshoz hasonlóan összetettek – álláspontom szerint *de lege ferenda* célszerű lenne, ha az uniós jogalkotó tervbe venné egy az ilyen magatartásokkal kapcsolatos sajátos joghatósági szabály beiktatását a Brüsszel I. rendeletbe,⁵ ahhoz a normakollíziós szabályhoz hasonlóan, amely konkrétan rögzítésre került a versenykorlátozó magatartások folytán előálló kötelezettségek vonatkozásában a rendszerint „Róma II.” néven hivatkozott rendeletben.⁶

II – Jogi háttér

11. A Brüsszel I. rendelet (11), (12), (14) és (15) preambulumbekendése értelmében:

„(11) A joghatósági szabályoknak nagymértékben kiszámíthatóknak kell lenniük, és azt az elvet kell követniük, hogy a joghatóságot általában az alperes lakóhelye alapozza meg, és a joghatóságnak ezen az alapon mindenkor megállapíthatónak kell lennie, kivéve egyes pontosan meghatározott eseteket, amelyekben a per tárgya vagy a felek szerződéses szabadsága eltérő joghatósági okot kíván meg. A jogi személyek székhelyét a közös szabályok átláthatóságának fokozása és a joghatósági okok összeütközése elkerülése végett önállóan kell meghatározni.

(12) Az alperes lakóhelyén kívül a bíróság és a per közötti szoros kapcsolaton alapuló vagylagos joghatósági okokat is meg kell állapítani az igazságszolgáltatás megbízható működésének előmozdítása érdekében.

[...]

(14) A felek szerződéses szabadságát – a biztosítási, fogyasztói és munkaszerződések kivételével, amelyeknél a joghatósággal rendelkező bíróság meghatározása tekintetében csak korlátozott szerződéses szabadság engedhető meg – az e rendeletben megállapított kizárólagos joghatósági okok figyelembevételével tiszteletben kell tartani.

(15) A harmonikus jogalkalmazás érdekében a párhuzamos eljárások lehetőségét el kell kerülni, és biztosítani kell, hogy ne hozzanak egymással összeegyeztethetetlen határozatot két tagállamban. [...]

5 — A közösségi versenyjogi jogsértések esetében a kollektív jogorvoslatokra vonatkozó különös joghatósági szabályok meghozatalát releváns problémakörként jelölték meg a Brüsszel I. rendelet felülvizgálatáról szóló zöld könyvben (COM(2009) 175 végleges, 8.2. pont vége), anélkül azonban, hogy e megállapítás az említett felülvizsgálatot véglegesítő 1215/2012 rendeletben bármilyen hatást eredményezett volna.

6 — Lásd a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló, 2007. július 11-i 864/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet („Róma II”) (HL L 199., 40. o.) 6. cikkének (3) bekezdését – a rendelet kizárólag a 2009. január 11. után bekövetkezett károkozó eseményeket szabályozza (Homawoo-ítélet, C-412/10, EU:C:2011:747). E rendelet (21) preambulumbekendése szerint „[a] 6. cikkben foglalt különös szabály [vagyis, hogy »a jogellenes károkozásból eredő szerződésen kívüli kötelmi viszonyra azon ország jogát kell alkalmazni, amelyben a kár bekövetkezik«] nem képez kivételt a 4. cikk (1) bekezdésében foglalt általános szabály alól, hanem egyértelművé teszi azt”.

12. A Brüsszel I. rendelet 1. cikke (2) bekezdésének d) pontja kizárja a választottbíráskodást a rendelet hatálya alól.

13. Az említett rendelet II. fejezete több joghatósági szabályt rögzít a polgári és kereskedelmi ügyekben. A rendelet 2. cikkének (1) bekezdésében rögzített elv kimondja, hogy „[e] rendelet rendelkezéseire is figyelemmel valamely tagállamban lakóhellyel rendelkező személy, állampolgárságára való tekintet nélkül, az adott tagállam bíróságai előtt perelhető”.

14. Az említett fejezet „Különös joghatóság” című 2. szakaszában található 5. cikk 3. pontja szerint „[v]alamely tagállamban lakóhellyel rendelkező személy más tagállamban perelhető [...] jogellenes károkozással, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igényvel kapcsolatos ügyekben annak a helynek a bírósága előtt, ahol a kéresemény bekövetkezett vagy bekövetkezhet”.

15. Az említett szakaszban található 6. cikk 1. pontja ehhez hozzáteszi, hogy „[v]alamely tagállamban lakóhellyel rendelkező személy perelhető továbbá [...] amennyiben több személy együttes perlése esetén az adott személy az alperesek egyike, bármely alperes lakóhelyének bírósága előtt, feltéve, hogy a keresetek között olyan szoros kapcsolat áll fenn, hogy az elkülönített eljárásokban hozott, egymásnak ellentmondó határozatok elkerülése érdekében célszerű azokat együttesen tárgyalni és róluk együtt határozni”.

16. Az említett fejezet „Megállapodás joghatóságról” című 7. szakaszában szereplő 23. cikk (1) és (5) bekezdése a következőképpen szól:

„(1) Ha a felek, akik közül egy vagy több valamely tagállamban lakóhellyel rendelkezik, egy bizonyos jogviszonnyal kapcsolatban felmerült vagy a jövőben felmerülő jogviták eldöntésére valamely tagállam bíróságának vagy bíróságainak joghatóságát kötik ki, a megállapodás szerinti bíróság vagy bíróságok rendelkeznek joghatósággal. Az ilyen joghatóság a felek eltérő megállapodásának hiányában kizárólagos. [...]

[...]

(5) A joghatóságot kikötő [megállapodások] [...] érvénytelenek, amennyiben ellentétesek a 13., 17. vagy 21. cikkel, illetve amennyiben azok a bíróságok, amelyeknek a joghatóságát ki kívánták zárni, a 22. cikk alapján kizárólagos joghatósággal rendelkeznek.”

III – Az alapeljárás, az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések és a Bíróság előtti eljárás

17. Az alapeljárásban benyújtott kereset egy 2006. május 3-i határozaton⁷ alapul, amelyben a Bizottság úgy ítélte meg, hogy több, hidrogén-peroxidot és/vagy nátrium-perborátot⁸ szállító társaság egységesen és folyamatosan megsértette az EK 81. cikkben (EUMSZ 101. cikk) és az EGT-megállapodás 53. cikkében szereplő kartelltilalmat, aminek alapján e társaságok közül egyeseket bírságok fizetésére köteleztek.⁹

7 – A Bizottság COMP/F/38.620. sz., hidrogén peroxid és perborát ügyben az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 81. cikke és az EGT-megállapodás 53. cikke szerinti eljárásról az Akzo Nobel NV, az Akzo Nobel Chemicals Holding AB, az EKA Chemicals AB, a Degussa AG, az Edison SpA, az FMC Corporation, az FMC Foret SA., a Kemira OYJ, a L’Air Liquide SA, a Chemoxal SA, a Snia SpA, a Caffaro Srl, a Solvay SA/NV, a Solvay Solexis SpA, a Total SA, az Elf Aquitaine SA és az Arkema SA vállalatokkal szemben hozott C(2006) 1766 végleges határozata (lásd: HL 2006. L 353., 54. o.).

8 – A hidrogén-peroxidot többek között a papír- és a textiliparban fehéritőszerként, valamint szennyvíz fertőtlenítésére és kezelésére használják. A nátrium-perborátot elsősorban szintetikus tisztítószerként és mosóporok hatóanyagaként használják (lásd ugyanott, 2., 3. és 4. pont).

9 – A kiszabott bírságok és a velük szemben az Európai Unió Törvényszéke és a Bíróság előtt benyújtott jogorvoslatok összefoglalása megtalálható a 2013. december 5-i 154/13. sz. sajtóközleményben, amely a következő internetes címen érhető el: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2013-12/cp130154fr.pdf>.

18. Az említett határozatban az szerepelt, hogy a megállapított jogsértés időtartama 1994. január 31-től 2000. december 31-ig tartott, és az az Európai Gazdasági Térség (EGT) teljes területére kiterjedt. A tárgybeli kartell elsődlegesen abból állt, hogy a versenytársak információkat cseréltek az árakról és az eladási mennyiségekről, megállapodásokat kötöttek az árakról és a termelési kapacitás csökkentéséről, valamint ellenőrizték a versenykorlátozó megállapodások végrehajtását. A kérdést előterjesztő bíróság hangsúlyozza, hogy ezekre az összejátszó magatartásokra lényegében Belgiumban, Franciaországban és Németországban folytatott találkozók és telefonbeszélgetések keretében került sor, valamint, hogy a jogsértés elkövetői ebben különböző módokon vettek részt, de tudatában voltak annak, hogy a verseny korlátozására irányuló titkos cselekményeik jogellenesek.

19. A Cartel Damage Claims (CDC) Hydrogen Peroxide SA (a továbbiakban: CDC) belgiumi székhelyű társaság, amelynek célja, hogy érvényesítse az említett jogsértéssel összefüggésben állítólagosan sérelmet szenvedett egyes vállalkozások által közvetlenül vagy közvetve rá ruházott kártérítéshez való jogokat.¹⁰

20. 2009. március 16-i keresetlevelével a CDC a Landgericht Dortmund előtt kártérítési keresetet nyújtott be egyetemlegesen hat, a Bizottság által szankcionált, különböző tagállamokban székhellyel rendelkező társaság ellen, amelyek közül csak egy volt a bíróság államában letelepedett társaság, nevezetesen az Evonik Degussa GmbH (a továbbiakban: Evonik Degussa), amelynek székhelye Essenben (Németország) található.¹¹

21. 2009 szeptemberében, miután az alapeljárás valamennyi alperesét értesítették az idézésükről, azonban az ellenkérelmek előterjesztésére nyitva álló határidő lejártát és a szóbeli szakaszt megelőzően, a CDC békés vitarendezés folytán elállt az e német társasággal szemben előterjesztett keresettől. 2009 végére az eljárásban maradt alperesek perbe hívták az Evonik Degussát, valamint két másik, a Bizottság határozata által érintett társaságot.¹²

22. A CDC előadja, hogy 1994 és 2006 között a jogait rá ruházó vállalkozások jelentős mennyiségű hidrogén-peroxidot szereztek be az Unió, illetve az EGT különböző tagállamaiban a jogellenes kartellben részt vevő szállítóktól, szerződéses alapokon.

23. Arra hivatkozva, hogy egyes szállítási szerződések választottbírósági kikötéseket és joghatósági kikötéseket tartalmaznak, az alapeljárás valamennyi alperese a joghatóság hiányára vonatkozó kifogást terjesztett elő.

24. A Landgericht Dortmund úgy ítélte meg, hogy saját joghatósága kizárólag a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontja és 5. cikkének 3. pontja alapján állhat fenn, kivéve, ha ezt érvényesen kizárja egy, az e rendelet 23. cikke szerinti joghatósági kikötés vagy választottbírósági kikötés. Ebben az összefüggésben az eljáró bíróság 2013. június 26-án beérkezett határozatával felfüggesztette az eljárást, és a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé előzetes döntéshozatal céljából:

„1)

10 — Az előzetes döntéshozatalra utaló határozat megemlíti, hogy a CDC tizenhárom különböző európai országban letelepedett 32 vállalkozással kötött a kártérítési jogok átruházásáról szóló megállapodásokat, kiemelve, hogy e vállalkozások közül néhányan korábban maguk is kötöttek ilyen megállapodásokat 39 másik vállalkozással.

11 — Az alperesek a hollandiai székhelyű Akzo Nobel NV (a továbbiakban: Akzo Nobel), a belgiumi székhelyű Solvay SA (a továbbiakban: Solvay), a finnországi székhelyű Kemira Oyj (a továbbiakban: Kemira), a franciaországi székhelyű Arkema France SA (a továbbiakban: Arkema France) (e társaság vonatkozásában a CDC végül elállt a keresettől), a spanyolországi székhelyű FMC Foret SA (a továbbiakban: FMC Foret), valamint egyedüli németországi székhelyű társaságként az Evonik Degussa volt (e társaság eredetileg alperes, később pedig az Akzo Nobel, a Solvay, a Kemira és az Arkema France érdekében fellépő beavatkozó volt).

12 — A Solvay és az FMC Foret érdekében beavatkozóként fellépő Chemoxal SA székhelye Franciaországban, míg az Akzo Nobel, a Kemira, az Arkema France és az FMC Foret érdekében beavatkozóként fellépő Edison SpA (a továbbiakban: Edison) székhelye Olaszországban van.

- a) Úgy kell-e értelmezni a [Brüsszel I. rendelet] 6. cikkének 1. pontját, hogy olyan eljárás esetén, amelyben a bíróság államában székhellyel rendelkező alperessel, és a más uniós tagállamokban székhellyel rendelkező további alperesekkel szemben közösen terjesztenek elő tájékoztatás és kártérítés iránti keresetet az EK 81. cikknek/EUMSZ 101. cikknek és az EGT-megállapodás 53. cikkének az Európai Bizottság által megállapított, több tagállamban, az alperesek különböző helyszíneken és időpontokban elkövetett cselekményeivel megvalósult, egységes és folyamatos megsértése miatt, akkor az elkülönített eljárásokban hozott, egymásnak ellentmondó határozatok elkerülése érdekében célszerű [e kérelmeket] együttesen tárgyalni és róluk együtt határozni?
- b) Ennek során figyelembe kell-e venni azt, ha a bíróság államában székhellyel rendelkező alperessel szemben előterjesztett keresettől – a többi alperesnek való kézbesítést követően, ám az ellenkérelem előterjesztésére a bíróság által meghatározott határidő letelte előtt, valamint az első tárgyalás kezdete előtt – elállnak?

2. Úgy kell-e értelmezni a [Brüsszel I. rendelet] 5. cikkének 3. pontját, hogy olyan eljárás esetén, amelyben a különböző uniós tagállamokban székhellyel rendelkező alperesekkel szemben közösen terjesztenek elő tájékoztatás és kártérítés iránti keresetet az EK 81. cikknek/EUMSZ 101. cikknek és az EGT-megállapodás 53. cikkének az Európai Bizottság által megállapított, több tagállamban, az alperesek különböző helyszíneken és időpontokban elkövetett cselekményeivel megvalósult, egységes és folyamatos megsértése miatt, akkor a kéresemény valamennyi alperes vonatkozásában, és valamennyi érvényesíteni kívánt kár, vagy az összkár tekintetében azokban a tagállamokban következik be, ahol meghozták és végrehajtották a kartellmegállapodásokat?

3) Az EK 81. cikk/EUMSZ 101. cikk és az EGT-megállapodás 53. cikke szerinti kartelltilalomba ütköző jogsértés miatt előterjesztett kártérítés iránti kereset esetén a kartelltilalom uniós jogban előírt hatékony érvényesítése megengedi-e a szállítási szerződésekben szereplő választottbírói és joghatósági kikötések figyelembevételét akkor, ha ez a [Brüsszel I. rendelet] 5. cikkének 3. pontja, és/vagy 6. cikkének 1. pontja szerint joghatósági szabályoktól való eltéréshez vezet valamennyi alperes tekintetében, és/vagy az érvényesíteni kívánt igények összessége vagy egy része tekintetében?”

25. Írásbeli észrevételeket terjesztett elő a CDC, az Evonik Degussa (kizárólag az első kérdés b) pontja vonatkozásában), az Akzo Nobel, a Solvay, a Kemira, az FMC Foret és az Edison, a francia kormány (kizárólag a harmadik kérdés vonatkozásában), valamint a Bizottság. 2013. augusztus 26-i levelével a kérdést előterjesztő bíróság arról tájékoztatta a Bíróságot, hogy a CDC elállt keresetétől az Arkema France-szal szemben. Tárgyalás tartására nem került sor.

IV – Elemzés

A – *Előzetes megjegyzések*

26. Először a jelen ügy általános tétjeit illetően szeretném hangsúlyozni, hogy magának a Brüsszel I. rendeletnek semmiképpen nem célja az uniós versenyjog szabályainak végrehajtása. Ahogyan az többek között e rendelet (1), (2) és (6) preambulumbekzdéséből is kitűnik, e rendelet célja a „belső piac megfelelő [működésének]” elősegítése, valamint a „polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok szabad mozgásának” biztosítása azáltal, hogy egységes keretet hoz létre az ilyen tárgyú jogviták tekintetében, mind a joghatóság tagállami bíróságok közötti felosztását, mind pedig az utóbbiak által hozott határozatok elismerését és végrehajtását illetően.

27. Ugyanakkor úgy vélem, hogy a Brüsszel I. rendelet értelmezésének és alkalmazásának lehetővé kell tennie az uniós versenyjog rendelkezései teljes érvényesülésének megőrzését, mivel ezek alapvető fontosságúak a belső piac szempontjából, és alapvető elemét alkotják az Európai Unió gazdasági berendezkedésének,¹³ ugyanis – ahogy arra már a Bíróság is rámutatott – az EK-Szerződés 85. cikke (jelenleg az EUMSZ 101. cikk) „a Közösségre bízott feladatok végrehajtásához, és különösen a belső piac működéséhez elengedhetetlen, alapvető rendelkezés”.¹⁴ Ezenkívül az uniós jog eljárási szabályait valamilyen módon az uniós jog anyagi jogi szabályainak szolgálatába kell állítani, abban az értelemben, hogy az előbbieket olyan eszközt jelentenek, amely kézzelfoghatóvá teszi a magánjogi és közjogi személyek jogait és kötelezettségeit, különösen a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jog tekintetében, amelyek az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikkében szerepelnek.¹⁵

28. E tekintetben mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy az alapeljárás azokat a polgári jogi következményeket érinti, amelyek az EUMSZ 101. cikk több, eltérő tagállamokban székhellyel rendelkező társaság által elkövetett, több, szintén eltérő tagállamokban székhellyel rendelkező károsultat érintő egységes és folyamatos megsértéséből eredhetnek.

29. Valójában az alapeljárás felpereséhez hasonló bírósági szereplők feltűnése, amelyek célja, hogy összegyűjtsék az uniós versenyjog megsértése miatt fennálló kártérítési jogokra alapított eszközöket,¹⁶ véleményem szerint arra mutat rá, hogy a verseny összetettebb korlátai esetén a károsultak számára nem ésszerű, ha maguk perlik egyénileg az ilyen típusú korlátozás elkövetőit.¹⁷

30. Emlékeztetek továbbá arra, hogy egy az uniós joggal ellentétes kartell károsultjai kárainak megtérítése az utóbbiak olyan előjoga, amelynek lényegét e jog az EK 81. cikk (EUMSZ 101. cikk) értelmezésére vonatkozó Courage és Crehan ítéletből,¹⁸ valamint a Manfredi és társai ítéletből¹⁹ következő ítélkezési gyakorlatnak megfelelően szabályozza. Ez érvényes az említett előjog fennállására, valamint annak alapvető tárgyi hatályára is, amely kiterjed többek között a sérelmet szenvedett személyek azon lehetőségére, hogy olyan kártérítésben részesüljenek, amely a nem csupán az általuk elszenvedett veszteségeket (*damnum emergens*), hanem azt a hasznot is fedezi, amelytől az ilyen kartell eredményeként elestek (*lucrum cessans*), a kamatok megfizetésén túl.²⁰

13 — E fogalomról lásd többek között, Mestmäcker, E.-J., *Wirtschaft und Verfassung in der Europäischen Union: Beiträge zu Recht, Theorie und Politik der europäischen Integration*, Nomos, Baden-Baden, 2. kiadás, 2006, különösen 30–39. o. és 116–132. o.; Christodoulidis, E., „A De fault Constitutionalism? A Disquieting Note on Europe’s Many Constitutions”, in *The many constitutions of Europe*, Tumori, K., és Sankari, S. (szerk.), Ashgate, Edinburgh Centre for Law and Society series, 2010, 31. és azt követő oldalak, különösen 34–38. o.

14 — Eco Swiss ítélet (C-126/97, EU:C:1999:269, 36. pont).

15 — Az Unió számára egy kartell által okozott kárra alapított kártérítési kereset kapcsán hozott Otis és társai ítélet (C-199/11, EU:C:2012:684, 46. pont) emlékeztet arra, hogy „a hatékony bírói jogvédelem elve az uniós jog olyan általános elve, amely ma már a Charta 47. cikkében szerepel”.

16 — Azzal kapcsolatban, hogy ellentétben az Egyesült Királysággal, Németországban nem fogadják el a csoportos kereseteket, de elfogadhatók az olyan társaságok keresetei, amelyeket a CDC-hez hasonlóan kizárólag abból a célból hoztak létre, hogy tagjaik nevében kártérítési kereseteket nyújtsanak be, lásd Derenne, J., „Réparation du dommage concurrentiel dans le droit de l’Union européenne et des États membres”, *Concurrences*, 2014, n° 3, Konferencia, 76–78. o., 120. és 122. pont.

17 — E területen a „kártérítési pereskedés még nem eléggé fejlett” és „annak esélye, hogy a károsult kártérítést kapjon a versenykorlátozó magatartás által okozott károkért, tagállamonként jelentősen eltér” az „ilyen kereseteket szabályozó nemzeti rendelkezések jelentős eltérése” miatt, állítja Calisti, D., in „Quelles propositions de l’Union européenne pour une meilleure réparation des dommages concurrentiels?”, *Concurrences*, 2014, n° 3, 27–31. o., 6. és 7. pont. A több felperes által azonos alperes ellen többek között kartell kapcsán indított keresetekhez való csatlakozás lehetőségéről lásd még: **A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a polgári és kereskedelmi ügyekben a Brüsszel I. rendelet alkalmazásáról** (COM(2009) 174 végleges, 3.5. pont).

18 — C-453/99, EU:C:2001:465.

19 — C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461.

20 — Ugyanott, 95. pont.

31. Ugyanakkor, ahogy azt a Bíróság hangsúlyozta, figyelemmel az uniós jog fejlődésének jelenlegi állására, az e teljes kártérítéshez való jog gyakorlásának módjaira vonatkozó szabályok kialakítása a tagállamok feladata marad, azzal a feltétellel, hogy tiszteletben kell tartaniuk az említett ítélkezési gyakorlatban rögzített egyenértékűség és tényleges érvényesülés elvét.²¹ A nemzeti jogalkotók e normatív hatáskörének fenntartása e területen különösen érvényesül az eljárási szabályokat illetően, viszont immár nem érvényesül a kollíziós szabályok esetében, mivel „a verseny korlátozásából eredő szerződésen kívüli kötelekre alkalmazandó jogot” immár kötelezően a Róma II. rendelet határozza meg.²²

32. Analógia útján a kártérítési keresetek hatékony érvényesülésének a nemzeti jogi rendelkezésekkel kapcsolatban így rögzített elvének álláspontom szerint *a fortiori* irányítania kellene a Brüsszel I. rendelet értelmezését és alkalmazását, olyan értelemben, hogy e rendeletet mint maga az Unió által elfogadott másodlagos jogi aktust nem lehet olyan módon értelmezni, amely gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehézé teszi a fent említett, az elsődleges jog által biztosított előjog konkrét érvényesítését egy határokon átnyúló jogellenes kartellel összefüggésben.²³

33. Másodszor hangsúlyozom, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlatára figyelemmel megállapítást nyert, hogy a jelen ügyben szereplőhöz hasonló olyan kereset, amely az EUMSZ 101. cikket megsértő vállalkozásokkal szemben kártérítésre irányul, a Brüsszel I. rendelet 1. cikkének (1) bekezdése szerinti „polgári és kereskedelmi ügyre” vonatkozik.²⁴

34. Harmadszor rá kell mutatni, hogy mivel a Brüsszel I. rendelet a tagállamok viszonyában a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a határozatok végrehajtásáról szóló, Brüsszelben 1968. szeptember 27-én aláírt egyezmény²⁵ (a továbbiakban: Brüsszeli Egyezmény) helyébe lépett, a Bíróság által az utóbbi rendelkezéseire vonatkozóan adott értelmezés az említett rendelet rendelkezéseire is érvényes, amennyiben e két jogszabály rendelkezései egyenértékűnek tekinthetők.²⁶

35. A Bíróság ítélkezési gyakorlatára figyelemmel álláspontom szerint az ilyen egyenértékűség a Brüsszel I. rendelet jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelemmel érintett valamennyi rendelkezése – vagyis az 5. cikk 3. pontja, a 6. cikk 1. pontja és a 23. cikk (1) bekezdése – vonatkozásában fennáll, mivel a Brüsszeli Egyezmény megfelelő rendelkezéseinek – vagyis az 5. cikk 3. pontjának, a 6. cikk 1. pontjának és a 17. cikk első bekezdésének – tartalma legalábbis lényegében hasonló, ha nem azonos az előbbiekkal.²⁷

21 — „Vonatkozó közösségi szabályozás hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata a közösségi versenyjogi szabályok megsértésére alapított kártérítési keresetre vonatkozóan hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságok meghatározása, valamint a keresetekre vonatkozó eljárási szabályok kialakítása, az érintett rendelkezések azonban nem kedvezőlenebbek a nemzeti versenyjogi szabályok megsértésére alapított kártérítési keresetekre irányadó szabályoknál [egyenértékűség elve], és nem tehetik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé az EK 81. cikk által tiltott megállapodással vagy magatartással okozott kár megtérítésére vonatkozó jog érvényesítését [hatékony érvényesülés elve]” (ugyanott, 72. pont).

22 — Lásd az említett rendelet 6. cikkének (3) bekezdését, valamint a jelen indítvány 75. pontját.

23 — Nem vitatott ugyanis, hogy a másodlagos jogot az elsődleges jognak megfelelően kell értelmezni és alkalmazni. Lásd többek között a Spanyolország kontra Bizottság ítéletet (C-135/93, EU:C:1995:201, 37. pont), amely emlékeztet arra, hogy „amennyiben valamely másodlagos közösségi jogi rendelkezés többféleképpen is értelmezhető, azt kell előnyben részesíteni, amely magát a rendelkezést a Szerződéssel összeegyeztethetővé teszi, azzal az értelmezéssel szemben, amely a rendelkezésnek a Szerződéssel való összeegyeztethetlensége megállapításához vezet”. Lásd még: Bizottság kontra Strack ítélet (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, 40. pont).

24 — Lásd: flyLAL-Lithuanian Airlines ítélet (C-302/13, EU:C:2014:2319, 29. pont), valamint Kokott főtanácsnok ugyanezen flyLAL-Lithuanian Airlines ügyre vonatkozó indítványa (C-302/13, EU:C:2014:2046, 48. pont).

25 — HL 1972. L 299., 32. o. Az új tagállamoknak az egyezményhez való csatlakozásáról szóló későbbi egyezményekkel módosított szöveg. Lásd még P. Jenard Brüsszeli Egyezményről szóló jelentését (HL 1979. C 59., 1. o., a továbbiakban: Jenard-jelentés), valamint a Dán Királyságnak, Írországnak, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának a Brüsszeli Egyezményhez, valamint annak a Bíróság által történő értelmezésére vonatkozó jegyzőkönyvéhez való csatlakozásáról szóló, Luxemburgban 1978. október 9-én aláírt egyezményről szóló, Dr. P. Schlosser professzor által készített jelentést (HL 1979. C 59., 71. o., a továbbiakban: Schlosser-jelentés).

26 — Lásd többek között: OTP Bank ítélet (C-519/12, EU:C:2013:674, 21. pont) és Brogsitter-ítélet (C-548/12, EU:C:2014:148, 19. pont).

27 — Lásd többek között: a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontja kapcsán Folien Fischer és Fofitec ítélet (C-133/11, EU:C:2012:664, 31. és 32. pont), valamint ÓFAB-ítélet (C-147/12, EU:C:2013:490, 28. és 29. pont); a 6. cikk 1. pontja kapcsán Freeport-ítélet (C-98/06, EU:C:2007:595, 39. pont), valamint Sapir és társai ítélet (C-645/11, EU:C:2013:228, 31. és 42. pont); a 23. cikk kapcsán Refcomp-ítélet (C-543/10, EU:C:2013:62, 18. és 19. pont).

36. Negyedszer emlékeztetek arra, hogy a Brüsszeli Egyezmény céljainak megfelelően – amelyek a Brüsszel I. rendeletnek is céljai – egyrészt amennyire lehet, el kell kerülni a joghatósági okok halmozódását az azonos jogviszonyok vonatkozásában, másrészt pedig biztosítani kell a jogbiztonságot mind a felperesek, mind az alperesek számára, lehetővé téve számukra, hogy biztonsággal előre láthassák, hogy mely bíróság rendelkezik joghatósággal, többek között lehetővé téve ezáltal az eljáró bíróság számára, hogy anélkül döntsön saját joghatósága fennállásáról, hogy kénytelen lenne érdemben megvizsgálni az ügyet.²⁸

37. Végül úgy vélem, hogy a versenyjog megsértéséből eredő polgári jogi kereseteket többségükben deliktualis jellegűnek fogják fel,²⁹ azzal, hogy *a priori* nem kizárt az ilyen kereseteken alapuló szerződéses jellegű minősítés, legalábbis egyes nemzeti jogrendszerekben.³⁰

38. Ennélfogva a Bíróság elé terjesztett problémakör vizsgálatát az előzetes döntéshozatalra előterjesztett, a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontjára vonatkozó második kérdéssel kezdem; e rendelkezés különös joghatósági okot ír elő a deliktualis felelősségen alapuló keresetek tekintetében (B. rész). Ezt követően az első, e rendelet 6. cikkének 1. pontjára vonatkozó kérdést vizsgálom meg, amely rendelkezés kiterjesztett joghatóságot állapít meg a több alperessel szemben előterjesztett egymással összefüggő keresetek esetében (C. rész). Végül a harmadik kérdéssel foglalkozom, amely e két rendelkezésre, és a joghatósági kikötések sajátos szempontjaira vonatkozik, az uniós jogi kartelltilalom teljes érvényesülésének elvével összefüggésben (D. rész).

B – A Brüsszel I. rendelet 5. cikke 3. pontjának értelmezéséről (második kérdés)

39. A második kérdéssel lényegében arra kéri a Bíróságot, hogy döntsön a Brüsszel I. rendelet 5. cikke 3. pontjának hatályáról, valamint azon joghatóság terjedelméről, amely az e rendelkezésben rögzített különös szabályból következhet (1). Figyelemmel többek között az általa követett célokra, úgy vélem, hogy e rendelkezés alkalmazása problematikus, sőt, azt ki kellene zárni a tagadhatatlan sajátosságokkal rendelkező alapeljáráshoz hasonló körülmények között (2).

1. A Bíróság elé terjesztett problémakörrel

40. Előzetes döntéshozatal iránti kérelme alapján a kérdést előterjesztő bíróság szerint vitathatatlan, hogy az előtte folyamatban lévő kártérítés és tájékoztatás iránti kereset a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontja szerinti „jogellenes károkozással kapcsolatos ügyre” vonatkozik, valamint, hogy e rendelkezés alkalmas joghatósága megalapozására. A Bíróság nemrégiben elismerte az ilyen jellegű keresetek ilyen minősítését.³¹

28 — Lásd többek között: a Brüsszeli Egyezmény vonatkozásában Benincasa-ítélet (C-269/95, EU:C:1997:337, 26. és 27. pont), a Brüsszel I. rendelet vonatkozásában pedig Melzer-ítélet (C-228/11, EU:C:2013:305, 35. pont).

29 — A Bíróság ilyen értelmű állásfoglalásáról lásd a jelen indítvány 31. pontját.

30 — E tekintetben lásd: Idot, L., „La dimension internationale des actions en réparation. Choisir sa loi et son juge: Quelles possibilités?”, *Concurrences*, 2014, n° 3, 43–53. o., különösen az 5. pont.

31 — A flyLAL-Lithuanian Airlines ítélet szerint (EU:C:2014:2319, 28. pont) „[az alapeljárásban] indított kereset tárgyát a versenyjog állítólagos megsértéséhez kapcsolódó kár megtérítése képezi. Ily módon az a jogellenes károkozásért vagy jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekményért való felelősségre vonatkozó jogszabályok hatálya alá tartozik.”

41. Ezenkívül e bíróság megalapozottan mutat rá arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlatból az tűnik ki, hogy az összetett jogellenes károkozások³² esetében az 5. cikk 3. pontjában szereplő „[az] a [hely], ahol a káresemény bekövetkezett” kifejezés³³ egyszerre vonatkozik az állítólagos kárt okozó esemény bekövetkezésének helyére és e kár tényleges bekövetkezésének helyére, így a felperes választhat, hogy e két hely közül melyik elé idézi az alpereseket.³⁴ A kérdést előterjesztő bíróság arra is emlékeztet, hogy több feltételezett kár esetén az utóbbi joghatósági ok alapján joghatósággal rendelkező bíróság csak a székhelye szerinti tagállam területén elszenvedett kárra vonatkozó kérelmekről dönthet.³⁵

42. A kérdést előterjesztő bíróság kifejezi arra vonatkozó kétségeit, hogy milyen módon kell az elé terjesztett jogvitával összefüggésben alkalmazni a Bíróság által alternatív módon meghatározott kritériumokat, figyelemmel arra, hogy a kartell tagjainak az EUMSZ 101. cikk megsértését és a hivatkozott károkat eredményező magatartásainak sajátossága, hogy azokra térben és időben eltérően került sor. Elsősorban azt a kérdést veti fel, hogy a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontja lehetővé teszi-e a kartell valamennyi tagjával szemben a kartell által okozott összes kár vonatkozásában kereset előterjesztését az e rendelkezés szerinti minden „[olyan helyen], ahol a káresemény bekövetkezett”, még akkor is, ha egyes alperesek nem közvetlenül a bíróság tagállamának területén fejtették ki cselekményüket.

43. A CDC azt javasolja, hogy a Bíróság e rendelkezés alapján olyan választ adjon, amely szerint az említett jogsértést megvalósító kartell folytán elszenvedett valamennyi kárra minden olyan tagállam bíróságai előtt lehet hivatkozni, amelyek területén a kartellmegállapodást legalább részben megkötötték vagy végrehajtották, vagy pedig ahol e kartell az érintett piacot legalább részlegesen közvetlenül és lényegesen korlátozta. A Bizottság hasonló megközelítést követ, azonban mérsékeltebb az álláspontja azon bíróságok joghatóságának terjedelmét illetően, amelyekhez ezzel összefüggésben érvényesen fordulni lehet.³⁶ Az alapeljárás második kérdéssel kapcsolatban állást foglaló alperesei vagy e kérdés elfogadhatatlanságára hivatkoznak,³⁷ vagy pedig érdemben a bíróság általános joghatóságának elutasítását kérik a jogellenes kartell valamennyi résztvevője, illetőleg az állítólagos károk összessége vonatkozásában.³⁸

44. Emlékeztetek arra, hogy figyelemmel a Bíróságnak a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontjára vonatkozó ítélkezési gyakorlatára, e rendelkezés értelmezését több iránymutató elv határozza meg. Mindenekelőtt nem vitatott, hogy az e rendelkezésben használt fogalmakat önálló módon, tehát a nemzeti jog fogalmait nem használva, elsősorban e rendelet rendszerére és célkitűzéseire figyelemmel kell értelmezni, annak érdekében, hogy biztosítsák a rendelet egységes alkalmazását valamennyi

32 — Vagyis azok a szerződésen kívüli károkozások, amelyek tényállási elemei, vagyis a károkozó magatartás és az általa okozott kárral járó következmények egymástól elválv, több tagállam területén szétszórta valósulnak meg.

33 — Kiemelem, hogy a jelen ügyben az e rendelkezés hatálya alá tartozó második helyzet, vagyis „[az a hely], ahol a káresemény [...] bekövetkezhet”, nem releváns, mivel a felperes a jogellenes károkozás már bekövetkezett következményeire hivatkozik.

34 — Lásd többek között: Hi Hotel HCF ítélet (C-387/12, EU:C:2014:215, 27. pont), és Coty Germany ítélet (C-360/12, EU:C:2014:1318, 46. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

35 — Lásd többek között: Shevill és társai ítélet (C-68/93, EU:C:1995:61, 27. és azt követő pontok), valamint eDate Advertising és társai ítélet (C-509/09 és C-161/10, EU:C:2011:685, 51. pont).

36 — A Bizottság javaslata szerint a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontját úgy kell értelmezni, hogy az alapeljáráshoz hasonló összefüggésben „a felperes a kartell valamennyi tagjával szemben indíthat kártérítési keresetet, vagy minden olyan tagállam bíróságai előtt, amelynek területén az *összejátszásra irányuló megállapodásokat megkötötték és végrehajtották (a károkozás helye), vagy pedig* minden olyan tagállam bíróságai előtt, amelynek területén a versenykorlátozó magatartás *kihatott a piacra (az eredmény helye), azzal, hogy az előbbiek joghatósággal rendelkeznek valamennyi, a kartelljogi jogsértések által okozott kár megtérítésének elbírálására, míg az utóbbiak kizárólag az eljárás bíróságának államában okozott károkkal kapcsolatos döntést illetően rendelkeznek joghatósággal” (kiemelés tőlem).*

37 — A Kemira előadja, hogy a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem elfogadhatatlan, többek között azért, mert semmi olyat nem tartalmaz, amely alapján meg lehetne állapítani, hogy a kérdést előterjesztő bíróság joghatósági területén jogellenes kartellmegállapodásokat kötöttek, illetve hajtottak végre. E tekintetben elegendő arra emlékeztetni, hogy a kérdést előterjesztő bíróság által saját felelősségére meghatározott jogszabályi és ténybeli háttér alapján – amelynek helytállóságát a Bíróság nem vizsgálhatja – előterjesztett kérdések releváns voltát vélelmezni kell, és e vélelem csak korlátozott esetkörben dönthető meg (lásd többek között: Pohotovost-ítélet C-470/12, EU:C:2014:101, 27. és azt követő pontok), a jelen ügy álláspontom szerint nem tartozik ebbe az esetkörbe.

38 — Így különösen az FMC Foret szerint a tagállami bíróságok csak a jogellenes kartell azon részére alapított kérelmek vonatkozásában rendelkezhetnek joghatósággal, amelyet e tagállamban követtek el és/vagy e tagállamban fejtette ki hatását, míg a Solvay szerint az eljáró bíróság és a jogvita közötti szoros kapcsolat mint joghatósági ok fennállását minden alperes és a hivatkozott károk összessége tekintetében külön, egyenként kell megállapítani.

tagállamban.³⁹ Ezt követően, mivel egy különös szabályról van szó, amennyiben eltér a rendelet 2. cikkében rögzített, az alperes lakóhelye szerinti bíróságok joghatóságának elvétől, azt nem kiterjesztően, hanem megszorítóan kell értelmezni,⁴⁰ többek között a *forum actoris* általánosításának,⁴¹ valamint a *forum shoppingot* elősegítő több bírósági joghatóság fennállásának elkerülése érdekében.

45. Ezenfelül fontos, hogy ne tévesszük szem elől, hogy a Bíróság a Brüsszel I. rendelet (12) preambulumbeközdésében említett közelség elvének megfelelően kimondta, hogy az említett 5. cikk 3. pontjában szereplő joghatósági szabály alapja a *különösen szoros kapcsolat* léte a jogvita és a káresemény bekövetkezésének helye szerinti bíróságok között. E kapcsolat az, amely az igazságszolgáltatás megfelelő működésére és a hatékony eljárás szervezésre tekintettel igazolja a főszabálytól eltérve a joghatóság e bíróságok számára való biztosítását.⁴² Mivel a fent hivatkozott ítélkezési gyakorlat⁴³ által elismert kapcsolótényezők egyike kiválasztásának lehetővé kell tennie azon bíróság joghatóságának megállapítását, *amely objektív szempontból a legalkalmasabb helyzetben van annak megítélésére, hogy a perelt személy felelősségének megállapításához szükséges feltételek teljesülnek-e*, ebből következően csak azon bíróság előtt lehet érvényesen eljárást kezdeményezni, amelynek illetékességi területén a releváns kapcsolótényező található.⁴⁴

46. Éppen az ilyen közelség hiányozhatna a kérdést előterjesztő bíróság szerint, ha a jelen ügyben elfogadnánk, hogy a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontja alapján valamennyi megidézett alperes és minden hivatkozott kár vonatkozásában⁴⁵ joghatósággal rendelkezik minden olyan bíróság, amelynek székhelye azon számos helysín valamelyikén található, ahol a jogellenes kartellt létrehozták, megszervezték és ellenőrizték, illetve ahol a vásárlók döntési szabadságát az érintett piacon korlátozták. Az alábbi okokból osztom a kérdést előterjesztő bíróság álláspontját.

2. A Brüsszel I. rendelet 5. cikke 3. pontja alkalmazási feltételeinek az alapeljáráshoz hasonló jogvita során történő érvényesítéséről

47. Bár a Brüsszel I. rendelet 5. cikke 3. pontjának alkalmazása az EUMSZ 101. cikk megsértésére alapított kártérítési keresettel összefüggésben *főszabály szerint* nem zárható ki,⁴⁶ mindazonáltal hajlok arra, hogy úgy véljem, hogy e rendelkezést nem lehet hasznosan alkalmazni egy olyan jogellenes horizontális kartell *konkrét esetében*, amely hosszú ideig tartott, az Unió teljes területén korlátozta a versenyt, és amelynek szerkezete rendkívül összetett, mivel összejátszó megállapodások és gyakorlatok egész sorára adott alkalmat, aminek következményeként mind a résztvevők, mind a károsultak számos tagállamban elszórva találhatók.⁴⁷

48. A jelen ügghöz hasonló helyzetben az e rendelkezés értelmében vett, a „[káresemény bekövetkezése helyének]” meghatározására vonatkozó ítélkezési gyakorlatban kialakított feltételek álláspontom szerint hatástalanok, a hivatkozott károk okainak és hatásainak jelentős földrajzi szóródása miatt. A Bíróság által hivatkozott alternatíva két eleme ugyanis ebben az esetben potenciálisan számos tagállami bíróság

39 — Lásd többek között: Réunion européenne és társai ítélet (C-51/97, EU:C:1998:509, 15. pont); Melzer-ítélet (EU:C:2013:305, 22., 34. és azt követő pontok); Weber-ítélet (C-438/12, EU:C:2014:212, 40. pont); Coty Germany ítélet (EU:C:2014:1318, 43. pont).

40 — Lásd többek között: Coty Germany ítélet (EU:C:2014:1318, 44. és 45. pont).

41 — Lásd többek között: Kronhofer-ítélet (C-168/02, EU:C:2004:364, 14. és 20. pont).

42 — Ugyanis a jogellenes károkozással kapcsolatos ügyekben a jogvita tárgyához való közelsége és a könnyebb bizonyításfelvétel miatt rendszerint a káresemény bekövetkezésének helye szerinti bíróság a legalkalmasabb a határozathozatalra (lásd többek között: Melzer-ítélet, EU:C:2013:305, 27. pont).

43 — A jelen indítvány 34. pontjában.

44 — Lásd többek között: Coty Germany ítélet (EU:C:2014:1318, 47. és 48. pont).

45 — A kérdést előterjesztő bíróság kiemeli, hogy e probléma akkor is fennáll, „ha feltételezzük, hogy a jogellenes kartell résztvevőinek, akik közösen követték el az EK 81. cikkbe/EUMSZ 101. cikkbe ütköző egységes és folyamatos jogsértést, az okozott károkért teljes egészében felelniük kell”.

46 — Lásd: flyLAL-Lithuanian Airlines ítélet (C-302/13, EU:C:2014:2319, 28. pont).

47 — Ezzel szemben álláspontom szerint az említett 5. cikk 3. pontja alkalmazható a vertikális versenykorlátozásokra – amennyiben a hivatkozott felelősség nem szerződéses jellegű –, valamint az olyan kartellekre, amelyek hatóköre földrajzilag korlátozott, mivel a versenykorlátozó magatartás helye, illetve hatása egyértelműen behatárolható.

joghatóságát megalapozza, holott az említett rendelet célja a párhuzamos eljárások számának korlátozása,⁴⁸ és nem teszi lehetővé egy olyan bíróság azonosítását, amely „különösen szoros kapcsolatot” mutatna a jogvitával, és így *ratione loci* „a legalkalmasabb helyzetben” volna annak eldöntésére, noha ez jelenti az 5. cikk 3. pont alapját.

49. Ami a hivatkozott károkat okozó esemény helyére vonatkozó feltételt illeti, az elméletileg utalhat minden olyan helyre, ahol a jogellenes kartellmegállapodást a tagok megkötötték; e hely azonosítása mindazonáltal nehéznek, sőt lehetetlennek bizonyulhat, figyelemmel a kartell titkos jellegére, kivéve, ha azokat a különböző helyeket fogadjuk el ilyenként, ahol az érintettek székhelye található. Az említett feltétel megfelelhet továbbá a kartell minden tényleges végrehajtási helyének, vagyis minden olyan helynek, ahol a résztvevők a verseny korlátozására irányuló összejátszó megállapodásaik módjait konkrétan egyeztetették és végrehajtották, aktív vagy passzív versenykorlátozó magatartások révén.⁴⁹ E tekintetben kiemelem, hogy a Bizottsággal ellentétben úgy ítélem meg, hogy a Melzer-ítéletnek⁵⁰ – amely kizárta annak lehetőségét, hogy a joghatóságot a káresemény egyik olyan okozója által elkövetett károkozó cselekmény helyére alapítsák, aki ellen nem indítottak eljárást – azt kellene eredményeznie, hogy a kartell egy résztvevőjének egy tagállam területén kifejtett cselekményeit ne lehessen betudni a jogsértés egyéb olyan elkövetőinek, amelyek nem folytattak szabad versenyt az említett terület megfelelő piacán.⁵¹ Mindenesetre egy, az alapeljárásban szereplőhöz hasonló európai terjedelmű és hosszú időtartamú kartellel összefüggésben véleményem szerint az ilyen lokalizációs tényezők nem relevánsak, mivel túlzottan általános, homályos és véletlenszerű joghatósági okokat⁵² eredményeznének mind az érintett résztvevők, mind pedig az érintett cselekmények vagy mulasztások nagy száma és ennél fogva amiatt, hogy a károkozó és kapcsolódó eseményeknek több helye lenne.⁵³

50. A hivatkozott károk bekövetkezési helyére vonatkozó feltételt illetően gazdasági szempontból úgy lehet tekinteni, hogy e károk vagy minden olyan helyen bekövetkeztek, ahol a feltételezett károsultak megvásárolták a jogellenes kartell által érintett termékeket, vagyis ott, ahol megkötötték és/vagy végrehajtották azokat a szerződéseket, amelyek tartalmát a kartell eltorzította – a jelen esetben az alperesek és a jogait a felperesre ruházó vállalkozások közötti szállítási szerződéseket –, vagy pedig minden olyan helyen, ahol e károsultak székhelye vagy fióktelepei találhatóak. A közvetett károsultaknak – akiket nem kötött szerződés a kartell valamelyik tagjához, mindazonáltal annak fennállása számukra kárt okozott⁵⁴ – szintén rendelkezniük kell a lehetőséggel, hogy hivatkozassanak káraikra a Bíróság ítélkezési gyakorlata⁵⁵ által meghatározott korlátok között. Emlékeztetni kell ugyanakkor arra, hogy a jogellenes károkozással kapcsolatban megnyíló joghatósági lehetőség nem értelmezhető úgy, hogy az lehetővé tegye a *forum actoris*, mivel a Brüsszel I. rendelet az utóbbi joghatósági ok korlátozására irányul, annak érdekében, hogy megőrizze a 2. cikkében rögzített általános szabály hatékony

48 — Lásd a Brüsszel I. rendelet (15) preambulumbekendését.

49 — A kartell jelen ügyben való megvalósításának különböző elemeiről lásd a jelen indítvány 18. pontját.

50 — EU:C:2013:305, 40. pont.

51 — Egy kartellből eredő negatív magatartás ugyanis nem egyenértékű a pozitív magatartással, mivel a mulasztás helye mint olyan nem határozható meg (lásd analógia útján: Besix-ítélet, C-256/00, EU:C:2002:99, 49. pont, ahol a jogvita tárgyát képező szerződéses kötelezettség nemtevésre irányuló kötelezettségvállalásból állt, és nem volt semmilyen földrajzi korlátja).

52 — Ahogy Cruz Villalón főtanácsnok hangsúlyozta a Hejduk-ügyre vonatkozó indítványában (C-441/13, EU:C:2014:2212, 42. pont), „[e]gy olyan kritérium, amely a felperest kérelme terjedelmének a nehéz, hogy azt ne mondjam, lehetetlen módon meghatározott helyi kritériumoknak megfelelő korlátozására kötelezi, nem koherens a [Brüsszel I.] rendelet szellemével”.

53 — Álláspontom szerint ezt a helyzetet meg kell különböztetni például egy klasszikus kartell helyzetétől, amelyet szakmai szervezet irányít, vagy egy olyan kartelltől, amelynek tevékenysége a találkozó egységes helyszíne folytán földrajzilag koncentrált, tudva, hogy az ilyen helyzetekben nem kerül sor a károkozó események hasonló szóródására.

54 — Ekképpen a Kone és társai ítéletben (C-557/12, EU:C:2014:1317, 30. és azt követő pontok), a Bíróság elismerte, hogy „az a körülmény, hogy a kartellben részt nem vevő, de az árnyóhatás gazdasági feltételeit élvező vállalkozás ügyfele kárt szenved azon kínálati ár következtében, amely magasabb annál, mint amilyen a kartell hiányában lenne, az említett kartell azon lehetséges hatásai közé tartozik, amelyeket a kartell tagjai nem hagyhatnak figyelmen kívül”.

55 — A Dumez France és Tracoba ítéletben (C-220/88, EU:C:1990:8, 20. pont), a Bíróság úgy értelmezte a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének 3. pontját, hogy a közvetett kár károsultja ennek alapján csak annak a helynek a bíróságához fordulhat, ahol a károkozó körülmény közvetlenül kárt okozott a közvetlen károsultnak.

érvényesülését.⁵⁶ Egyébként hasznos lehet figyelembe venni minden olyan helyet, ahol a piacot érintette az EUMSZ 101. cikk megsértése, mivel a versenyjogi szabályok célja a gazdasági tevékenység megfelelő működésének biztosítása, nem pedig egy adott társaság egyedi érdekeinek védelme.⁵⁷ Márpedig a jelen ügyben az a jogsértés, amelyen a kártérítési kereset alapul, kiterjed az Unió valamennyi tagállamának területére, ami számos, potenciális joghatósággal rendelkező bíróságot eredményez.⁵⁸ Az ilyen kiterjesztő megközelítés ellentétes a Brüsszel I rendelet fent hivatkozott céljaival, különösen az 5. cikk 3. pontjában hivatkozott célokkal. Ehhez hozzáteszem, hogy a Shevill és társai ítéletből következő ítélkezési gyakorlatból⁵⁹ kitűnik, anélkül hogy álláspontom szerint lehetséges vagy szükséges lenne e pont módosítása, hogy a káresemény bekövetkezési helyének joghatósága területileg megoszlik, követve a tagállamok határait,⁶⁰ és ehhez kapcsolódóan fennáll a per szétesésének veszélye, mivel az ilyen címen joghatósággal rendelkező bíróság nem vizsgálhatja meg a számos hivatkozott kár mindegyikét.

51. Végül hangsúlyozom, hogy ha a Bíróságnak el kellene fogadnia, hogy a jelen esetben számos bíróság rendelkezik joghatósággal a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontja alapján, a jogalanyok részére ennek alapján nyújtott lehetőségek igen széles körben nyílnának meg, noha különleges jellegű, tehát elvben megszorítóan alkalmazandó joghatósági lehetőségről van szó. Ezenkívül ilyen esetben fennállna annak korántsem hipotetikus⁶¹ veszélye, hogy lehetővé teszik az uniós versenyjog megsértői számára, hogy megtorpedózzák az eljárást, a Folien Fischer és Fofitec ítéletnek⁶² megfelelően nemleges megállapítási keresetek előterjesztésével egy olyan tagállamban, amelyben közismerten különlegesen hosszúak az eljárások, a Bizottság által folytatott közigazgatási eljárás során károsultként azonosított személyekkel szemben. Ezzel szemben, miután a Bizottság meghozta a jogsértés fennállására vonatkozó határozatot, álláspontom szerint a Bizottság határozatának tényállásra és annak jogi minősítésére vonatkozó kötőereje miatt nem állhat fenn a nemleges megállapítási kereset lehetősége.⁶³

52. Következésképpen a Bíróság által a Besix-ítéletben⁶⁴ hozott döntés analógiájára úgy vélem, hogy a jogellenes károkozással, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel kapcsolatos, a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontjában rögzített különleges joghatósági szabályt nem lehet alkalmazni abban az esetben, ha az alapeljáráshoz hasonlóan a káresemény bekövetkezésének

56 — A Brüsszel I. rendelet rendelkezéseiből ugyanis kitűnik, hogy e jogi aktus korlátozza azokat az eseteket, amikor az alperessel szemben a felperes lakóhelye szerinti bíróságon lehet pert indítani (lásd a Brüsszeli Egyezmény tekintetében: Six Constructions ítélet, 32/88, EU:C:1989:68, 13. és 14. pont, valamint Dumez France és Tracoba ítélet, EU:C:1990:8, 19. pont).

57 — E tekintetben a Róma II. rendelet (21) preambulumbekzdése kimondja, hogy „[a]z azon ország jogával való kapcsolat, amelyben a versenyviszonyok [...] érintettek vagy érintettek lehetnek, [amit a szabad versenyt korlátozó cselekmények tekintetében a rendelet 6. cikke előír,] általában megfelel [azon] céloknak [amelyek szerint biztosítani] kell a verseny résztvevőinek, a fogyasztóknak és általában a köznek a védelmét, valamint a piacgazdaság megfelelő működését”.

58 — Ashton, D., és Henry, D., *Competition Damages Actions in the EU, Law and Practice*, Elgar Competition Law and Practice Series, Cheltenham, 2013, 179. o., 7.030. pont, hangsúlyozzák, hogy „[i]n the case of a pan-European cartel, [the place where the claimant suffered loss] could conceivably be in and Member State, which leads to relatively unrestrained freedom to forum shop in proceedings relating to [...] abuses with effects felt throughout Europe”.

59 — EU:C:1995:61, 33. pont, ahol megállapítást nyer, hogy „bármely [a Brüsszeli Egyezményben részes állam] bírósága [...], ahol a közzététel megvalósult, és ahol a sértett jöhrnévét állítólag megsértették – [...] kizárólag az ebben az államban okozott kár elbírálására rendelkezik hatáskörrel” (kiemelés tőlem).

60 — Az egyes tagállamok bíróságai vannak ugyanis a legjobb helyzetben az ország területén bekövetkezett károk jellegének és mértékének értékelését illetően.

61 — Lásd az Idot, L. által hivatkozott konkrét példát in „La dimension internationale des actions en réparation. Choisir sa loi et son juge: Quelles possibilités?”, hiv. mű., 34. o.

62 — EU:C:2012:664.

63 — A Szerződés 81. és 82. cikkében [EUMSZ 101. és EUMSZ 102. cikk] meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i 1/2003/EK tanácsi rendelet (HL 2003. L 1., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 205. o.) 16. cikke (1) bekezdésének megfelelően „[a]mennyiben a nemzeti bíróságok hoznak határozatot [az EUMSZ 101. cikk] hatálya alá tartozó olyan megállapodásokról, döntésekről vagy magatartásokról, amelyek már bizottsági határozat tárgyát képezik, nem hozhatnak a Bizottság által elfogadott határozattal ellentétes határozatot”. Az Otis és társai ítélet (EU:C:2012:684, 51. pont) kimondja, hogy „[e]zen elv érvényes akkor is, ha a nemzeti bíróságok előtt olyan kartell vagy magatartás következettben elszenvedett kár megtérítése iránt indul kereset, amelynek az EUMSZ 101. cikkbe való ütközését az utóbbi intézmény határozata állapította meg”.

64 — EU:C:2002:99, 55. pont. Az említett ítélet értelmében „a szerződésekkel kapcsolatos, a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének 1. pontjában rögzített különleges joghatósági szabály nem alkalmazható abban az esetben, ha [...] azon kötelezettség teljesítésének helye, amely a kereset alapját képezi, nem határozható meg, mivel a jogvita tárgyát képező szerződéses kötelezettség olyan nemtevési kötelezettségvállalást jelent, amely nem tartalmaz földrajzi korlátozást, és amelyet ennél fogva az jellemez, hogy azt több helyen kellett vagy kell végrehajtani” (kiemelés tőlem).

állítólagos helyét nem lehet meghatározni, mivel az EUMSZ 101. cikk megsértése, amelyen a kereset alapul, olyan cselekményekből áll, amelyek megkötésére és/vagy végrehajtására több helyen került sor, ami tehát nem teszi lehetővé annak egyértelmű és hasznos azonosítását, hogy melyik az a bíróság, amely különösen szoros kapcsolatban áll a jogvita egészével.

53. Álláspontom szerint egy ilyen helyzetben a joghatóságot vagy a Brüsszel I. rendelet 2. cikkének (1) bekezdésében előírt általános szabály alkalmazásával, vagy pedig a rendelet által meghatározott egyéb olyan különös joghatósági szabályok alkalmazásával kell meghatározni, mint a 6. cikk 1. pontjában szereplő szabály, amely lehetővé teszi a több alperes ellen egyetlen bíróság előtt előterjesztett keresetek egy csoportba történő összevonását, feltéve, hogy e szabályok valamelyikének alkalmazási feltételei a jelen ügyben fennállnak. E tekintetben hangsúlyozni kell, hogy a több alperessel szemben benyújtott keresetek összefüggésének joghatósági okként történő figyelembevétele csak az említett 6. cikk 1. pontjával összefüggésben engedélyezett,⁶⁵ és az e lehetőséget kizárólag azon erős kapcsolóelem számára tartja fenn, amelyet valamelyik alperes lakóhelye jelent, egy olyan rendelkezéssel összefüggésben viszont nem, amelynek alkalmazása egy esemény bekövetkezésének helyétől függ, mint a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontja esetében.

C – A Brüsszel I. rendelet 6. cikke 1. pontjának értelmezéséről (első kérdés)

54. Első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság azt kívánja megtudni, hogy a több alperes esetén a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontjában előírt, a joghatóságok koncentrációjára vonatkozó szabály alkalmazható-e egy az uniós jogban előírt kartelltilalom egységes és folyamatos megsértésében földrajzi és időbeli szempontból eltérő módon részt vevő vállalkozásokkal szemben benyújtott keresetre (1). Ezt követően arra kéri a Bíróságot, hogy igenlő válasz esetén döntse el, hogy az ilyen kapcsoló alperessel, vagyis az egyetlen olyan alperessel szemben benyújtott keresettől való elállás, amelynek székhelye az eljáró bíróság tagállamában van, kihat-e e bíróságnak az említett rendelkezés alapján fennálló joghatóságára (2).

1. A Brüsszel I. rendelet 6. cikke 1. pontjának az alapeljáráshoz hasonló jogvitában való alkalmazhatóságáról (első kérdés a) pont)

a) A Bíróság elé terjesztett problémakörrel

55. Hangsúlyozni kell, hogy a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontjához hasonlóan⁶⁶ a rendelet 6. cikke 1. pontjának tartalmát önállóan kell meghatározni, így az abban szereplő fogalmak nem értelmezhetők úgy, hogy azok azon minősítésre hivatkoznak, amelyet az alkalmazandó belső jog az eljáró bíróság előtt hivatkozott jogviszonyhoz fűz.⁶⁷

65 – Az összefüggés fennállásának megállapítására vitathatatlanul sor kerül a Brüsszel I. rendelet 28. cikkével összefüggésben is, de más módon (lásd a jelen indítvány 70. lábjegyzetét).

66 – Lásd a jelen indítvány 44. pontját.

67 – Lásd a Bíróság első olyan határozatát, amely a Brüsszeli Egyezmény 6. cikkének 1. pontját értelmezte: Kalfelis-ítélet (189/87, EU:C:1988:459, 10. pont), majd a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontját illetően többek között: Reisch Montage ítélet (C-103/05, EU:C:2006:471, 27–30. pont).

56. A Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontja szerint az azonos felperes által több alperessel szemben érvényesíteni kívánt keresetek benyújthatók azon tagállam valamely bírósága előtt, amelynek joghatósági területén legalább az alperesek egyikének lakóhelye⁶⁸ található, amennyiben ezen alperes kapcsoló alperesnek minősül, de csak akkor, ha a keresetek között összefüggés áll fenn.⁶⁹ E tekintetben kifejezetten követelmény, hogy „a keresetek között olyan szoros kapcsolat áll[jon] fenn, hogy az elkülönített eljárásokban hozott, egymásnak ellentmondó határozatok elkerülése érdekében célszerű azokat együttesen tárgyalni és róluk együtt határozni”.⁷⁰

57. A keresetek ugyanazon bíróság előtti összpontosításának és e bíróság joghatósága azon alperesekre való kiterjesztésének lehetővé tételével, amelyekkel szemben e kiterjesztés hiányában nem hozhatna döntést, az említett 6. cikk 1. pontja az igazságszolgáltatás megfelelő működése – többek között a pergazdaságosság révén –, a párhuzamos eljárások és az ebből következő ellentmondásos határozatok kockázatának elkerülése céljait szolgálja, amelyeket a Brüsszel I. rendelet is el kíván érni.⁷¹

58. Ugyanakkor e joghatósági szabály különleges jellegű, mivel eltér az alperes lakóhelyének tagállama szerinti bíróság joghatóságát kimondó, a Brüsszel I. rendelet (11) preambulumbekkezdésében említett és a 2. cikkében foglalt elvtől, ezért nem vitatott, hogy azt megszorítóan kell értelmezni.⁷²

59. Mivel tehát az említett 6. cikk 1. pontja alkalmazásának kivételes jellegűnek kell maradnia, a keresetek e rendelkezés által előírt, egy csoportba történő összevonása csak akkor engedélyezett, ha azok nem egy biztosítottat, fogyasztót vagy munkavállalót érintenek,⁷³ és kizárólag abban az esetben, ha elkülönült, ugyanakkor egymáshoz szorosan kapcsolódó igényekre vonatkoznak.

60. Az első kérdés első része lényegében erre az utolsó feltételre vonatkozik. E rész annak eldöntésére hívja fel a Bíróságot, hogy egy ilyen összefüggés fennáll-e olyan kereset vonatkozásában, mint amelyet a kérdést előterjesztő bíróság elé terjesztettek, vagyis egy az uniós joggal ellentétesnek nyilvánított kartell e jogsértéshez különböző helyeken és időpontokban hozzájáruló létrehozóival szemben együttesen benyújtott tájékoztatás és kártérítés iránti kereset vonatkozásában.

68 — A Brüsszel I. rendelet (11) preambulumbekkezdése szerint „[a] jogi személyek székhelyét a közös szabályok átláthatóságának fokozása és a joghatósági okok összeütközése elkerülése végett önállóan kell meghatározni”, míg a rendelet 60. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy a rendelet alkalmazásában a társaság vagy más jogi személy, illetve természetes vagy jogi személyek társulása azon a helyen rendelkezik székhellyel, ahol létesítő okirat szerinti székhelye, vagy központi ügyvezetése, vagy üzleti tevékenységének fő helye található.

69 — Ahogy arra a Freeport-ítélet emlékeztet (EU:C:2007:595, 53. pont), e feltétel nem szerepelt a Brüsszeli Egyezmény 6. cikkének 1. pontjában, hanem azt az e rendelkezés értelmezésére vonatkozó Kalfelis-ítélet (EU:C:1988:459, 12. pont) rögzítette, majd az uniós jogalkotó ezt követően iktatta be a Brüsszel I. rendelet szövegébe.

70 — Az említett rendelet 6. cikkének 1. pontjában ily módon kimondott feltételt ugyanígy fogalmazza meg a 28. cikk, amely a közelség fogalmát határozza meg olyan esetekben, amikor két potenciálisan joghatósággal rendelkező bíróság között ütközés van, míg a 6. cikk 1. pontja ezzel ellentétben a bíróság joghatóságát terjeszti ki olyan alperesekre, amelyek főszabály szerint nem tartoztak az alá. A Brüsszeli Egyezménynek a Brüsszel I. rendelet 28. pontjának megfelelő 22. cikke értelmezésére vonatkozó Tatra-ítéletben (C-406/92, EU:C:1994:400, 53. pont) a Bíróság kimondta, hogy „elegendő, hogy fennálljon a döntések ellentmondásosságának kockázata, még akkor is, ha a határozatokat külön-külön végre lehet hajtani, és jogkövetkezményeik nem zárják ki egymást kölcsönösen”.

71 — Lásd: Painer-ítélet (C-145/10, EU:C:2011:798, 77. pont), amely a Brüsszel I. rendelet (12) és (15) preambulumbekkezdésére hivatkozik.

72 — Lásd többek között: Glaxosmithkline és Laboratoires Glaxosmithkline ítélet (C-462/06, EU:C:2008:299, 28. pont), valamint Painer-ítélet (EU:C:2011:798, 74. pont).

73 — A Glaxosmithkline és Laboratoires Glaxosmithkline ítélet (EU:C:2008:299, 20. és azt követő pontok) ugyanis kizárja e rendelkezés alkalmazását, amikor a Brüsszel I. rendelet II. fejezetének 5. szakaszában rögzített, egy gyengébb fél védelmét célzó joghatósági szabályokat kell alkalmazni.

61. Az e kérdéssel kapcsolatban írásbeli észrevételeket tevő érdekeltek álláspontja eltér, mivel a CDC és a Bizottság úgy véli, hogy a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontja alkalmazható egy ilyen összefüggésben, míg az alapeljárás alperesei ennek ellenkezőjét állítják.⁷⁴

62. A Bíróság e rendelkezés által előírt összefüggésre vonatkozó ítélkezési gyakorlatából kitűnik, hogy ahhoz, hogy a határozatokat „egymásnak ellentmondónak” lehessen tekinteni, nem elegendő az, hogy eltérés van közöttük a jogvita megoldását illetően, ezenfelül az is szükséges, hogy ez az eltérés ugyanazon ténybeli és jogi helyzetben álljon fenn.⁷⁵ E két feltétel vizsgálata az alapeljáráshoz hasonló körülmények között ellentétes értékeléseket alapozott meg a Bíróság elé terjesztett észrevételekben.

b) Az azonos ténybeli helyzet fennállásáról

63. Az alapeljárás alperesei szerint az alapeljárás keresetében megfogalmazott kérelmek nem felelnek meg a ténybeli helyzetek azonossága feltételének, mivel nem releváns, hogy a jogellenes kartell tagjai valamennyien részt vettek a kartellt létrehozó megállapodásokban, ugyanis kizárólag e megállapodások végrehajtása okozhatott konkrét kárt a jogaikat a CDC-re ruházó vásárlóknak, valamint, hogy külön kell megvizsgálni minden kérelmet, amelyet ezen az alapon a felperes előad.

64. E tekintetben az ellentétes, a kérdést előterjesztő bíróság, a CDC és a Bizottság által képviselt állásponttal értek egyet, amely szerint az alapeljárásban szereplő, különböző alperesekkel szemben hivatkozottakhoz hasonló keresetek egységes ténybeli helyzeten alapulnak, noha e bíróság szerint ezek az alperesek mind földrajzi, mind időbeli szempontból eltérő módon vettek részt a szóban forgó kartellben, valamint a különböző, e kartell által eltorzított olyan szerződések megkötésében és végrehajtásában, amelyek kárt okoztak a jogaikat az alapeljárás felperesére ruházó vállalkozásoknak.

65. Ahogy ugyanis arra a kérdést előterjesztő bíróság rámutat, a Bizottság azon határozata, amelyen e keresetek alapulnak, megállapította – a tagállami bíróságok számára kötelező jelleggel⁷⁶ –, hogy az EK 81. cikk (EUMSZ 101. cikk), és az EGT-megállapodás 53. cikkének *egységes és folyamatos megsértését* a CDC által perelt társaságok követték el, valamint, hogy közös elkövetőként saját konkrét hozzájárulásukra tekintet nélkül mindegyik résztvevőnek betudható a kartell többi résztvevőjének tényleges magatartása.⁷⁷ Ehhez hozzáteszi, álláspontom szerint megalapozottan, hogy a bíróság megállapítására irányuló közigazgatási eljárásban így megállapított magatartás megalapozza a jogsértés egyes elkövetőinek a velük közösen elkövető személyek jogsértő tevékenységéért és az ezáltal okozott kárért fennálló polgári jogi felelősségét.

74 — A Kemira előadja, hogy az első kérdés első része elfogadhatatlan, mivel a kérdést előterjesztő bíróság semmiképpen sem alapíthatja joghatóságát a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontjára, mivel *ratione loci* kizárólag a Landgericht Essen (esseni területi bíróság, Németország), nem pedig a Landgericht Dortmund rendelkezik joghatósággal, ugyanis a kapcsoló alperes székhelye Essenben van. Az igaz, hogy e rendelkezés az alapeljárás bármely alperese *lakóhelyének bíróságára* hivatkozik, nem pedig egy adott tagállam *bíróságaira*, mint a rendelet 2. cikke. Mindazonáltal véleményem szerint elfogadható, hogy egy nemzeti jogszabály egyesítse a *ratione materiae* joghatóságokat, többek között a versenyjog területén, hogy azt a versenykorlátozások elleni törvény (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, GWB) 89. §-a teszi, amely e szabályt rögzíti Németországban, azzal a feltétellel, hogy az nem eredményezhet hátrányos megkülönböztetést a határokon átnyúló jogviták esetében a belföldi jogvitákhoz képest, azáltal hogy kizárja az előbbieket az olyan bíróságok joghatósága alól, amelyek egyébként *ratione loci*, illetve *ratione materiae* eljárhatnának (lásd analógia útján a Sanders és Huber ügyre vonatkozó indítványomat, C-400/13 és C-408/13, EU:C:2014:2171, 58. és azt követő pontok, 72. lábjegyzet).

75 — Sapir és társai ítélet (EU:C:2013:228, 43. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

76 — E tárgyban lásd a jelen indítvány 63. lábjegyzetét.

77 — E bíróság e tekintetben a Bizottság C(2006) 1766 végleges határozatának 31. és 324–327. pontjára hivatkozik.

c) Az azonos jogi helyzet fennállásáról

66. A Bíróság már kimondta, hogy a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontjára figyelemmel önmagában az tény, hogy a különböző alperesekkel szemben benyújtott keresetek jogalapja eltérő, nem képezi akadályát e rendelkezés alkalmazásának, feltéve azonban, hogy az alperesek számára előrelátható volt annak kockázata, hogy bármely alperes lakóhelyének bírósága előtt perelhetők.⁷⁸

67. A jelen ügyben, miután a Bizottság egyetlen határozatában megállapította, hogy a kartell *egyetlen uniós versenyjogi jogsértést* jelentett, amelyet nem a különböző nemzeti jogrendek szintjén követtek el, a résztvevők azonos jogi helyzetben vannak, pontosabban fogalmazva, az uniós jogból eredő, a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatán alapuló kártérítési kötelezettséggel szembesülnek. Ekképpen ésszerűen számíthatnak arra, hogy a továbbiakban együttesen fogják őket polgári jogi kártérítésre perelni egy olyan bíróság előtt, amelynek illetékességi területén egyikük székhelye található. A joghatóság Bíróság által a Brüsszel I. rendelet (11) preambulumbekzdésének megfelelően megkövetelt kiszámíthatóságát tehát ilyen körülmények között tiszteletben tartották.

68. Ezenkívül fontos hangsúlyozni, hogy a Kalfelis-ítéletben, amely bevezette az összefüggés követelményét az e rendelkezés alapján egy csoportba összevonható keresetek között, a Bíróság hivatkozott a Jenard-jelentésre, amely szerint „a [Brüsszeli egyezmény 6. cikkének 1. pontjában előírt] szabály alkalmazása azt követeli meg, hogy kapcsolat legyen az egyes alperesekkel szemben benyújtott keresetek között, *például*, hogy *egyetemleges adósokról* legyen szó”.⁷⁹ Márpedig az alapeljárásban a kérdést előterjesztő bíróság szerint éppen ez a helyzet, annak ellenére, hogy az egyetemleges marasztalás iránti keresetnek minősítést egyes alperesek vitatják.

69. Úgy vélem, hogy annak pusztja lehetősége, hogy több jogsértő egyetemleges felelőssége fennáll valamelyik releváns tagállamban, más tagállamokban pedig nem, elegendő ahhoz, hogy az eltérő és egymásnak ellentmondó döntések kockázatát eredményezze a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontja értelmében. E tagállam jogrendszerében ugyanis az egyes alperesek felelőssége ilyen esetben feltételezhetően kiterjed valamennyi kárra, míg azon tagállamok jogrendszerében, ahol nem ismerik el a felelősség egyetemlegességét, a megítélt kártérítés szintje jelentősen eltérhet, az eljáró bíróságtól függően. Még az ellenkező esetben is, ha az ilyen egyetemlegességet valamennyi tagállamban elfogadják, az elkülönített eljárásokban hozott, egymásnak ellentmondó határozatok kockázata továbbra is fennmarad a felelősségnek a kartell tagjai közötti megosztását illetően, annak függvényében, hogy az érintett időszak egészében vagy csak egy részében vettek részt a kartellben.

70. E tekintetben meg lehet jegyezni, hogy figyelemmel a Bizottság által az észrevételeiben szolgáltatott adatokra, az EUMSZ 101. cikkben szereplő kartelltilalom közös megsértésében részt vevők egyetemleges felelőssége láthatóan a tagállamok jogrendszereiben⁸⁰ általánosan elfogadott elv, és szerepel többek között a témakörben frissen elfogadott irányelvben is.⁸¹

78 — Lásd többek között: Sapir és társai ítélet (EU:C:2013:228, 44. pont), valamint Painer-ítélet (EU:C:2011:798, 84. pont).

79 — Lásd: Kalfelis-ítélet (EU:C:1988:459, 9. pont), valamint Jenard-jelentés, különösen 26. o. (kiemelés tőlem).

80 — A Bizottság kiemeli, hogy ez a helyzet „Németországban, Franciaországban, Hollandiában, Belgiumban, Finnországban és Svédországban”, valamint, hogy „ugyanaz áll a deliktális felelősség Olaszországban, az Egyesült Királyságban, Spanyolországban, Ausztriában, Romániában, Horvátországban, Csehországban, Dániában, Észtországban, Görögországban, Magyarországon, Írországon, Litvániában, Luxemburgban, Lengyelországban és Portugáliában alkalmazott szabályaira”.

81 — Lásd a **tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról szóló 2014/104/EU parlamenti és tanácsi irányelv (37) preambulumbekzdését, valamint 11. cikkének 1. bekezdését (HL L 349., 1. o.)**.

71. Hangsúlyozom, hogy amennyiben a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontja nem lenne alkalmazható az alapeljáráshoz hasonló eljárások tekintetében, ez azt jelentené, hogy különböző bíróságoknak kellene egyeztetés nélkül megvizsgálniuk az állítólagos károkat a különböző nemzeti jogszabályok alapján,⁸² azzal a kockázattal, hogy ugyanazon jogellenes kartell egyes résztvevőit eltérő kártérítések megfizetésére kötelezik, noha célszerű, sőt szükséges lenne, hogy egységesen döntsenek az ugyanazon felperes által hivatkozott kártérítéshez való jogokról.⁸³

72. A Bizottság, álláspontom szerint megalapozottan, rámutat, hogy „e rendelkezés hatékony érvényesülését megkérdőjeleznék, ha annak olyan szigorú értelmezést tulajdonítanánk, hogy az ilyen körülmények között lehetetlenné tennék a kartell valamennyi résztvevőjével szemben egy csoportba összevont keresetek benyújtását egy olyan bíróság előtt, amely a kartellben részt vevő valamelyik alperes székhelyén található, pusztán azzal az indokkal, hogy hiányzik az átfogó joghatóság”.

73. E körülményekre figyelemmel úgy vélem, hogy egy olyan helyzet, amelyben több, eltérő tagállamokban székhellyel rendelkező társaság azonos, az uniós versenyjogot sértő kartellben való részvételéből következő kártérítési kötelezettséget különböző bíróságok előtt külön-külön bírálják el, nem pedig egyetlen bíróság előtt, vitathatatlanul eltérő időpontban és helyen elkövetett, de egységes és folyamatos jogsértésbe illeszkedő cselekményeik miatt, az a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontja értelmében vett egymásnak ellentmondó döntéseket eredményezne, amennyiben az ügyeket külön bírálják el.

74. A Bíróság ítélkezési gyakorlatának megfelelően a kérdést előterjesztő bíróságnak kell mérlegelnie az ilyen kockázat fennállását az alapeljárásban, az ügy összes körülményét figyelembe véve.⁸⁴

75. A Bizottsághoz hasonlóan megjegyzem, hogy az ilyen értelmezés azzal az el nem hanyagolható előnnyel jár, hogy megfelel a jogalkotónak a Róma II. rendeletben, különösen annak „Tisztességtelen verseny és a szabad versenyt korlátozó cselekmények” című 6. cikkében kifejtett szándékának, amely cikk (3) bekezdése tartalmazza azt a lehetőséget, hogy egy felperes, amikor ilyen tárgyú perben több alperessel szemben lép fel, „a joghatóságra alkalmazandó szabályoknak megfelelően” egyetlen bíróság elé terjesztheti kereseteit, és azokat a bíróság államának jogára alapozhatja.⁸⁵ Álláspontom szerint e jogalkotói iránymutatást megfelelően figyelembe kell venni annak érdekében, hogy biztosítani lehessen a határokon átnyúló jogvitákra alkalmazandó uniós jogi aktusok koherenciáját,⁸⁶ annak ellenére, hogy az alapeljárás alperesei kifogásának megfelelően a Róma II. rendelet *ratione temporis* a jelen ügyben nem alkalmazandó.⁸⁷

82 — Lásd analógia útján: Solvay-ítélet (C-616/10, EU:C:2012:445, 28. pont).

83 — A Sapir és társai ítéletben (EU:C:2013:228, 47. és 48. pont), a Bíróság hangsúlyozta, hogy még ha az egyik alperessel szembeni kereset alátámasztásaként hivatkozott jogalap el is tér a többi alperessel szemben indított kereset alapját képezőtől, akkor is fennáll az egységes döntés szükségessége, amennyiben a különböző keresetekben hivatkozott valamennyi kérelem ugyanazt az érdeket szolgálja.

84 — Lásd: Painer-ítélet (EU:C:2011:798, 83. pont) és Solvay-ítélet (EU:C:2012:445, 29. pont).

85 — Lásd: az említett 6. cikk (3) bekezdése b) pontjának második mondata, valamint e rendelkezés alkalmazási feltételeit illetően Fitchin, J., «The Applicable Law in Cross-Border Competition Law Actions and Article 6(3) of Regulation 864/2007», in *Cross-Border EU Competition Law Actions*, D. Mihail, F. Becker, és P. Beaumont (igazgatása alatt), Hart Publishing, Oxford, 2013, 297. és azt követő oldalak, különösen a 323. és az azt követő oldalak.

86 — A Róma II. rendelet (7) preambulumbekkezdésében kifejezetten az szerepel, hogy „[e] rendelet tárgyi hatályának és rendelkezéseinek összhangban kell lenniük a [Brüsszel I.] rendelettel”. Értelmező feladata során a Bíróság már összehasonlította a Brüsszel I. rendeletben található joghatósági szabályokat, valamint szintén az uniós jogban később hozott kollíziós szabályokat (lásd többek között: Pammer és Hotel Alpenhof ítélet, C-585/08 és C-144/09, EU:C:2010:740, 43., 74. és 84. pont; Football Dataco és társai ítélet, C-173/11, EU:C:2012:642, 29. és 31. pont).

87 — Lásd a jelen indítvány 6. lágjegyzetét.

2. Az egyetlen a bíróság államában székhellyel rendelkező alperes elleni keresettől való elállásnak a Brüsszel I. rendelet 6. cikke 1. pontjának alkalmazására gyakorolt hatásáról (első kérdés b) pont)

76. A kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésének második részében előadott kérdést oly módon indokolja meg, hogy megkülönbözteti a Brüsszel I. rendelet 6. cikke 1. pontja értelmezésének két problémáját abban az esetben, ha elállnak a keresettől azzal az alperessel szemben, amelynek személye lehetővé teszi a jogvita egésze és az eljáró bíróság összekapcsolását, vagyis egyrészt ilyen helyzetben az e rendelkezésre alapítva a joghatóság fenntartása⁸⁸ elvének esetleges alkalmazását (a), másrészt pedig az ezen az alapon fennálló összefüggésre hivatkozáshoz való joggal való esetleges visszaélésből levonandó következtetéseket (b).

77. Az e két problémakörrel kapcsolatban észrevételeket tévő érdekelték által javasolt válaszok különösen eltérőek, összefoglalóan azonban azt lehet megjegyezni, hogy az alapeljárás alperesei azt állítják, hogy a joghatóságnak az említett 6. cikk 1. pontjában előírt kiterjesztése ilyen körülmények között nem maradhat fenn,⁸⁹ ellentétben a CDC és a Bizottság álláspontjával, azzal hogy az utóbbi jelentősen árnyaltabban fogalmaz.

a) A Brüsszel I. rendelet 6. cikke 1. pontján alapuló joghatóság fenntartásáról a kapcsoló alperessel szembeni keresettől való elállás esetén

78. Egyetérttek a kérdést előterjesztő bíróság, a CDC és a Bizottság azon álláspontjával, amely szerint, ha feltételezzük, hogy a kereset benyújtásakor bizonyított az összefüggés fennállása a több alperessel szemben előterjesztett keresetek között, a bíróság kiterjesztett joghatóságát a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontja értelmében megalapozó alperessel szembeni keresettől való későbbi elállás nem eredményezheti e joghatóság megszűnését.

79. Vitathatatlan, hogy a Bíróságnak mindeddig nem volt alkalma arra, hogy közvetlenül döntsön e problémakört illetően. Mindazonáltal rá kell mutatni, hogy a Reisch Montage ítéletben a Bíróság hangsúlyozta, hogy e rendelkezés nem tartalmaz semmilyen utalást belső szabályokra, azok tehát nem akadályozhatják alkalmazását, továbbá kiemelte, hogy azt alkalmazni kell, „akkor is, ha [a nemzeti szabályozás alapján a] kereset a *benyújtásától fogva* elfogadhatatlan [a bíróság államában lakóhellyel rendelkező] alperes tekintetében”.⁹⁰ Ezenfelül a Freeport-ítéletben a Bíróság kifejezetten a kereset benyújtásának időpontját jelölte meg olyan referenciapontnak, amely alapján a keresetek összefüggését értékelni kell.⁹¹

80. Az annak érdekében számomra meghatározónak tűnő szempont, hogy a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontjában előírt származtatott joghatóság érvényes maradjon, az, hogy a kapcsoló alperessel szembeni elállásra csak azon időpontot követően kerüljön sor, hogy az érintett bíróság megállapította, hogy előtte az eljárást az előírt eljárási feltételeknek megfelelően indították meg.⁹² Amennyiben a perindítás hatályai beálltak, akkor álláspontom szerint ezzel szemben nem releváns, hogy az elállásra a jelen ügghöz hasonlóan a bíróság által az ellenkérelem benyújtására meghatározott határidő lejártát és az első tárgyalás megnyitását megelőzően került sor.

88 — Más néven *forum perpetuum*, illetve az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban használt terminológiával a *perpetuatio fori* elve.

89 — Az Evonik Degussa a maga részéről az első kérdés e részével szemben hivatkozott elfogadhatatlansági kifogásra korlátozta észrevételeit, a hipotetikus jelleggel és a relevancia hiányával indokolva azt. A jelen indítvány 37. lábjegyzetében hivatkozott ítélkezési gyakorlat álláspontom szerint lehetővé teszi ezen elfogadhatatlansági kifogás elutasítását.

90 — EU:C:2006:471, 27–31. pont (kiemelés tőlem). Ebben az ügyben a kapcsoló alperes tekintetében elfogadhatatlanságot eredményező nemzeti szabály a csődeljárás alatt álló adóssal szemben a hitelezők egyéni keresetindításának kizárása volt.

91 — EU:C:2007:595, 54. pont.

92 — A jelen ügyben az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kiténik, hogy a keresetet 2009. április 7-én kézbesítették az Evonik Degussa német társaság részére, valamint hogy az alapeljárás többi alperese 2009. augusztusában kapta meg a lefordított keresetleveleket, míg az Evonik Degussa vonatkozásában a keresettől való elállására 2009. szeptemberének végén került sor.

81. E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a Brüsszel I. rendelet 30. cikke meghatározza azt az időpontot, amelytől kezdve egy tagállam bíróságát megkeresettnek kell tekinteni, a perfüggőségre és az összefüggő eljárásokra vonatkozó 9. szakaszban található rendelkezések alkalmazása szempontjából.⁹³ Álláspontom szerint e meghatározást a joghatósági szabályokról szóló II. fejezet egyéb szakaszai tekintetében is figyelembe lehet, sőt kell venni, különösen az említett 6. cikk 1. pontja vonatkozásában, mivel az olyan szabályt rögzít, amely szintén a keresetek összefüggésén alapul.⁹⁴

82. Ezenfelül az összefüggő keresetek Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontja által lehetővé tett, az eljáró bíróság előtt történő egy csoportba vonásának fenntartása megfelel az igazságszolgáltatás megbízható működése, az átláthatóság és a jogbiztonság céljainak, amelyeket a rendelet által meghatározott joghatósági szabályok el kívánnak érni,⁹⁵ mivel e fenntartás lehetővé teszi az egymásnak ellentmondó határozatok meghozatalának elkerülését, legalábbis a perben maradt alperesekkel szemben, amelyek egyébként a szóban forgó elállás időpontjában már tudatában voltak annak, hogy valamennyiüket e bíróság előtt perlik.

83. Úgy vélem tehát, hogy az, hogy a felperes kizárólag azon alperessel szemben áll el keresetétől, amelynek székhelye a bíróság illetékességi területén található, önmagában nem érinti az említett 6. cikk 1. pontjára alapított joghatóságot, amennyiben erre az elállásra azt követően került sor, hogy a perindítás hatályai beálltak, feltéve, hogy az alábbiakban ismertetett kiegészítő feltétel is teljesült.

b) A Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontjára alapított joghatóság joggal való visszaélésből következő korlátozásáról

84. A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatának megfelelően „a [Brüsszel I. rendelet 6. cikke 1. pontjában kimondott joghatósági szabály] nem alkalmazható úgy, hogy az lehetővé tegye a felperes számára az olyan, több alperessel szembeni kereset indítását, amelynek *egyedüli célja azok valamelyikének kivonása* azon tagállam bíróságainak joghatósága alól, amelyben az alperes lakóhellyel rendelkezik”.⁹⁶ Ez az eljáró bíróság kiválasztásával kapcsolatos esetleges visszaélésre vonatkozó korlátozás, amely a Jenard-jelentésre támaszkodik,⁹⁷ teljes mértékben összhangban van azzal a követelménnyel, amely szerint a valamely alperes lakóhelyének bíróságai joghatóságának a Brüsszel I. rendelet 2. cikkében előírt elvétől való eltéréseket megszorítóan kell értelmezni.

93 — Az említett 30. cikk szerint „[e] szakasz alkalmazásában a bíróság megkeresettnek tekintendő: 1. az eljárást megindító irat, illetve azzal egyenértékű irat bírósághoz történő benyújtásának időpontjában, feltéve, hogy a felperes ezt követően nem mulasztja el az alperes részére történő kézbesítés érdekében számára előírt intézkedések megtételét; vagy 2. ha az iratot a bírósághoz történő benyújtást megelőzően kell kézbesíteni, abban az időpontban, amikor azt a kézbesítésére hatáskörrel rendelkező intézmény megkapja, feltéve, hogy a felperes ezt követően nem mulasztja el az iratnak a bírósághoz történő benyújtása érdekében számára előírt intézkedések megtételét”.

94 — A Bíróság egyébként a Kalfelis-ítéletben (EU:C:1988:459, 11. pont) formális kapcsolat fennállását állapította meg a Brüsszeli Egyezmény 6. cikkének 1. pontjában (amely megfelel a Brüsszel I. rendelet 6. cikke 1. pontjának) foglalt joghatósági szabály és a 22. cikkben (amely a rendelet 28. cikkének felel meg) szereplő, összefüggő eljárásokra vonatkozó rendelkezések között.

95 — Lásd az említett rendelet (11) és (12) preambulumbekendését, valamint az azt átdolgozó, e tekintetben részletesebb szabályokat tartalmazó 1215/2012 rendelet (15) és (16) preambulumbekendését.

96 — Kiemelés tőlem. Lásd többek között: Reisch Montage ítélet (EU:C:2006:471, 32. pont) és Painer-ítélet (EU:C:2011:798, 78. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

97 — Az említett jelentés szerint (lásd 27. o.), amelyre a Bíróság a Kalfelis-ítéletben (EU:C:1988:459, 9. pont) hivatkozott, az „egyes alperesekkel szemben előterjesztett keresetek [követelményéből az következnek], hogy a keresetet nem szabad kizárólag azért benyújtani, hogy kivonják valamelyik alperest azon állam bíróságainak joghatósága alól, amelyben lakóhelye található”.

85. A Bíróság a Freeport-ítéletben kiemelte, hogy „amikor a különböző alperesekkel szembeni kérelmek a benyújtásuk pillanatában összefüggnek”, az említett 6. cikk 1. pontjában szereplő joghatósági szabály alkalmazandó, „*anélkül hogy külön szükség lenne annak bizonyítására, hogy az eljárást nem csupán azért indították, hogy az alperesek egyikét kivonják lakóhelye bíróságának joghatósága alól*”.⁹⁸ Az e megfogalmazásból levonandó következtetések nem egészen egyértelmű kérdése problémát jelent a kérdést előterjesztő bíróság számára, és azzal kapcsolatban mind a jelen eljárás felei, mind pedig az említett ítélet kapcsán a jogtudományban megfogalmazott kommentárok álláspontja megoszlik.⁹⁹

86. E tekintetben a kérdést előterjesztő bíróság által elvégzett elemzés álláspontom szerint helyes, amennyiben úgy tekinti, hogy amennyiben a keresetek összefüggésének e rendelkezés értelmében vett feltétele teljesül, az eljáró bíróság nem köteles következetesen vizsgálni, hogy az ebből következő kiterjesztett joghatóság joggal való visszaélés eredménye-e, mindazonáltal megvan a lehetősége arra, hogy elvégezze e vizsgálatot abban az esetben, ha a bizonyítékok kellő mértékben alátámasztják, hogy az arra hivatkozó felperes oly módon járt el, amellyel e joghatósági szabályt céljától eltérítette.

87. Márpedig a jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság arra hivatkozik, hogy az alapeljárás felperese és az Evonik Degussa, vagyis az alapeljárás azon alperese, amelynek székhelye Németországban található, valószínűleg összejátszottak, és szándékosan elhalasztották békés megegyezésük formális megkötését a kereset benyújtását követő időpontra – noha már ezt megelőzően megállapodásra készültek –, kizárólag abból a célból, hogy megalapozzák a kiterjesztett bírósági joghatóságot e tagállamban.¹⁰⁰

88. Amennyiben az állítólagos megtévesztő lépés, amelyet az érintettek a jelen ügyben vitatnak, nem csupán valószínű, hanem be is bizonyosodik – amit a nemzeti bíróságnak kell vizsgálnia –, akkor az ilyen joggal való visszaélést – amely arra irányul, hogy egy vagy több alperest megfosszon a székhelye szerinti bíróságok főszabály szerinti joghatóságától¹⁰¹ – álláspontom szerint ilyen körülmények között a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontja alkalmazásának elutasításával kell szankcionálni, mivel az összefüggő keresetek feltételei valójában nem teljesültek a kereset benyújtásakor.¹⁰² Az az érdek ugyanis, amely ahhoz fűződik, hogy a „kapcsoló” alperes székhelyének bírósága e rendelkezésnek megfelelően egyszerre vizsgálja meg és bírálja el a több alperessel szemben benyújtott kereseteket, megszűnt, amikor egy kötelező ügylet megszüntette ezen alperessel szemben azt a jogi kötelezettséget, amelyre a felperes vele szemben hivatkozhatott volna. E konkrét eseteken kívül viszont álláspontom szerint ilyen jogi összefüggésben nincs helye a joggal való visszaélés vizsgálatának és szankcionálásának.

89. Rámutatok arra, hogy a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontjában előírt összefüggés fennállása opciót jelent a felperes javára, amelynek álláspontom, illetve Ruiz-Jarabo Colomer és Mengozzi főtanácsnokok által a *forum shopping* tárgyában kifejtett álláspont alapján megvan a lehetősége arra, hogy ezzel az opcióval a szerinte legmegfelelőbb és legelőnyösebb módon éljen, anélkül hogy ez

98 — EU:C:2007:595, 54. pont (kiemelés tőlem).

99 — Lásd többek között: Michinel Álvarez, M. A., „Jurisprudencia española y comunitaria de Derecho internacional privado”, *Revista Española de Derecho Internacional*, 2007, n° 2, 754–757. o.; Idot, L., „Pluralité de défendeurs et fraude à la compétence juridictionnelle”, *Europe*, 2007. december, 364. sz. kommentár, 35–36. o.; Würdinger, M., „RIW-Kommentar”, *Recht der Internationalen Wirtschaft*, 2008, n° 1–2, 71–72. o.; Scott, A., „»Réunion« Revised? Freeport v. Arnoldsson”, *Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly*, 2008, n° 2, 113–118. o.

100 — Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy „a kereset egy része visszavonásának időpontját, valamint a felperes és a volt alperes (jelenleg beavatkozó) Evonik Degussa GmbH eljárásbeli magatartását figyelembe véve nem csupán lehetséges, hanem valószínű is az, hogy már a kereset előterjesztése előtt sor került a megállapodásra, legalábbis alapjában és annak lényeges pontjai vonatkozásában”.

101 — A joggal való visszaélésről, és különösen azon eltérő hatásról, amellyel egyrészt a joghatóságra vonatkozóan, másrészt pedig a keresetelési jogra hiányára vonatkozóan járhat, lásd: Usunier, L., „Le règlement Bruxelles I bis et la théorie de l'abus de droit”, in *Le nouveau règlement Bruxelles I bis, Règlement n° 1215/2012 du 12 décembre 2012 concernant la compétence judiciaire, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière civile et commerciale*, E. Guinchard (igazgatója alatt), Bruylant, Bruxelles, 2014, 449. és az azt követő oldalak, és különösen a 473. o.

102 — E tekintetben a Bizottság megalapozottan véli úgy, hogy az összefüggő keresetek hivatkozott 6. cikk 1. pontja által előírt feltétele nem teljesül, amennyiben a felperes és a kapcsoló alperes ténylegesen a kereset benyújtását megelőzően kötött a jogvita tárgyát képező jogviszonyra vonatkozó végső ügyletet, azonban a kereset ezen alperessel szemben mégis benyújtásra került az ügylet fennállásának elhallgatása mellett, kizárólag abból a célból, hogy egy másik alperest kivonjanak a székhelye szerinti tagállam bíróságainak joghatósága alól.

önmagában a joghatósági szabállyal való visszaélést jelentene.¹⁰³ Ezenfelül az alapeljárásban szereplőhöz hasonló jogellenes kartellek esetében e rendelkezés alkalmazása annak céljára figyelemmel feltehetően eredményezheti azt, hogy egy vagy több alperesnek a lakóhelyének bíróságától eltérő bíróság előtt kell felelnie magatartásáért, következésképpen az e konkrét eredményre alapított valamennyi kifogás irreleváns.

90. A fenti körülményekre figyelemmel úgy vélem, hogy a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontjában előírt kiterjesztett joghatósági szabályt nem lehet alkalmazni, amennyiben az eljáró bíróság álláspontja szerint megfelelően bizonyították, hogy a felperes jogilag kötelező ügyletet kötött a bíróság tagállamában székhellyel rendelkező alperessel keresete benyújtása előtt, valamint hogy tudatosan elhallgatta e korábbi megállapodás fennállását, kizárólag abból a célból, hogy valamely más alperest kivonjon a székhelye szerinti tagállam bíróságainak joghatósága alól.

D – A joghatósági kikötések és a választottbírósági kikötések egy az alapeljáráshoz hasonló jogvitában való esetleges érvényesítéséről (harmadik kérdés)

91. A harmadik, sajnos igen rövid indokolással rendelkező kérdésben arra kéri a Bíróságot, hogy döntse el, hogy az EUMSZ 101. cikk szerinti kartelltilalom teljes érvényesülésének a Bíróság által rögzített, és a károsultak e téren¹⁰⁴ elszenvedett kárainak megtérítéséhez való joga által garantált elvire figyelemmel a jelen ügyben választottbírósági és/vagy joghatósági kikötések alapján elfogadható-e a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontja, és/vagy 6. cikkének 1. pontja szerint joghatósági szabályoktól való eltérés (1).

92. Mivel az utóbbi típusú kikötések a választottbírósági kikötésekkel ellentétben az említett rendelet 23. cikkének hatálya alá tartoznak, a jelen összefüggésben figyelembe kell venni e rendelkezés hatását (2). Ezenkívül, noha a kérdést előterjesztő bíróság *a priori* abból az elvből indul ki, hogy a kikötéseknek az alapeljárás alperesei által hivatkozott két kategóriája alkalmazható egy, az alapeljáráshoz hasonló kártérítési keresettel összefüggésben,¹⁰⁵ amit álláspontom szerint meg kell vizsgálni (4), mindenképpen fel kell vetni azt a kérdést, hogy az ilyen kikötések gyakorolhatnak-e, és ha igen, milyen mértékben gyakorolhatnak joghatásokat annak ellenére, hogy az azokat tartalmazó szerződések tartalmát a szóban forgó jogellenes kartell eltorzította (3).

1. A Bíróság elé terjesztett problémakörőről

93. A Landgericht Dortmund joghatóságának vitatása érdekében az alapeljárás alperesei arra hivatkoztak, hogy a jogaikat a CDC-re ruházó hidrogén-peroxid vásárlók és az utóbbi által előterjesztett kártérítési igények alapját képező jogellenes kartellben részt vevő szállítók által kötött egyes szállítási szerződésekben választottbírósági kikötések és joghatósági kikötések szerepeltek.

103 — A Freeport-ügyre vonatkozó indítványának (C-98/06, EU:C:2007:302) 27. lábjegyzetében Mengozzi főtanácsnok rámutatott, hogy „[b]izonyos határok között kétségtelenül megengedett a »forum shopping«, amely a Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok által adott meghatározás szerint »valamely bíróságnak az ott alkalmazott anyagi jogi (vagy eljárásjogi) előnyök alapján történő [meg]választás[át]« jelenti (lásd: GIE Groupe Concorde és társai indítvány, C-440/97, (EU:C:1999:146) 10. lábjegyzet)» (kiemelés tőlem).

104 — A Manfredi és társai ítélet (EU:C:2006:461, 60. pont) hangsúlyozza, hogy „az EK 81. cikk [EUMSZ 101. cikk] teljes érvényesülését és különösen az (1) bekezdésében megfogalmazott tilalom tényleges érvényesülését veszélyeztetné, ha nem igényelhetne bármely személy kártérítést az olyan szerződés vagy magatartás révén okozott kárért, amely alkalmas a verseny korlátozására vagy torzítására (lásd: Courage és Crehan ítélet (EU:C:2001:465), 26. pont)».

105 — A Landgericht Dortmund rámutat arra, hogy annak eldöntéséhez, hogy a joghatóságról szóló, szerződésben meghatározott kikötések érvényesen ellentétben állhatnak-e a jogszabály által rögzített joghatósági szabályokkal, azt kell meghatározni, hogy értelmezésük eredményeként milyen jogviták tartoznak e kikötések hatálya alá, azzal, hogy erre kizárólag a nemzeti bíróság jogosult; ugyanez érvényes a választottbírósági kikötésekre is.

94. Az előzetes döntéshozatalra utaló végzés nem tartalmazza a szóban forgó kikötések részletes ismertetését. A CDC észrevételeiből ugyanakkor kitűnik, hogy az alapeljárás alpereseinek állításai szerint az említett szállítási szerződések közül néhány tartalmazott ilyen kikötéseket, vagy egy adott szerződésre vonatkozó általános szerződési feltételek formájában,¹⁰⁶ vagy a kartell időtartamától független időszak során egy ügyfélnek szánt több szállításra vonatkozó keretszerződések alapján,¹⁰⁷ azzal, hogy egyes ügyfelek több kikötésben is megállapodtak különböző szállítókkal,¹⁰⁸ vagy különböző kikötéseket alkalmaztak az ugyanazon szállítóval kötött különböző szerződésekben.¹⁰⁹ Az a kérdés, hogy a hivatkozott joghatósági kikötések valójában kizárólag a tagállamokban található bíróságokat jelölték ki, vagy harmadik országokban található bíróságokat is, nincs egyértelműen tisztázva.

95. A harmadik kérdésnek a kérdést előterjesztő bíróság által előadott indokolása szerint e bíróság úgy véli, hogy amennyiben a hivatkozott kártérítéshez való jogok a szóban forgó kikötések hatálya alá tartoznak, amit kizárólag e bíróság jogosult eldönteni,¹¹⁰ akkor felmerül a kérdés, hogy az uniós jogi kartelltilalom hatékony érvényesítésének elve kizárja-e az ilyen kikötések alkalmazását abban az esetben, ha az ilyen kereset tekintetében eljáró bíróság a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontja és/vagy 5. cikkének 3. pontja alapján rendelkezik joghatósággal.

96. A Bíróság előtt észrevételeket tévő érdekelt felek közül kizárólag a CDC állítja azt, hogy az említett kikötéseket ilyen összefüggésben nem kell figyelembe venni. A Bizottság ugyanakkor hangsúlyozza, hogy azon előzetes kérdés eldöntése érdekében, hogy egy választottbírósági vagy joghatósági kikötés hatálya ténylegesen kiterjed-e a jelen ügyben szereplőkhöz hasonló kártérítéshez való jogokra, a nemzeti bíróságnak figyelembe kell vennie azt, hogy az említett jogok nem a szóban forgó szállítási szerződésekből, hanem az ezen szerződéseken kívüli összejátszó megállapodás által eredményezett jogellenes károkozásból erednek.

97. Mielőtt e tekintetben kifejténém álláspontomat, szeretnék néhány, véleményem szerint fontos pontosítást tenni. Először emlékeztetek arra, hogy a joghatósági kikötések, amelyek révén a felek – akik között legalább egynek a lakóhelye egy tagállam területén található – kijelöltek egy tagállami bíróságot egy bizonyos jogviszonnyal kapcsolatban felmerült vagy a jövőben felmerülő jogvita eldöntésére, a Brüsszel I. rendelet 23. cikke rendelkezéseinek hatálya alá tartoznak.

106 — A CDC példaként hivatkozik „az 1996. június 20-i szállítási szerződésre, amely az FMC-csoport egy konkrét hidrogén-peroxid szállítására vonatkozik a jogelőd Stora Enso Oyj németországi üzemébe, és amely a következő kikötést tartalmazza: »A felek megállapodnak abban, hogy a jelen szerződéssel kapcsolatos minden jogvitában a düsseldorfi [Németország] bíróság jár el«”.

107 — A CDC példaként hivatkozik „az Oy Finnish Peroxides AB és a jogelőd Stora Enso Oyj között 2011. március elején kötött keretszerződésre, amely a 2001. február 1-je és 2002. január 31. közötti szállításokra vonatkozott, és amely a következő kikötést tartalmazza: »A jelen szerződéssel vagy annak megsértésével, a szerződés megszüntetésével vagy érvénytelenségével kapcsolatos valamennyi jogvitát, vitát vagy állítást a Helsinki Kereskedelmi Kamara szabályainak megfelelően választottbíróság elé kell terjeszteni. A választottbírósági eljárásra Helsinkiben (Finnország) kerül sor«”.

108 — Ilyen helyzetben van a Stora Enso Oyj az előző két lábjegyzetben említett példákban.

109 — A CDC rámutat, hogy „a Kernira Kemi AB és a jogutód Södra Cell AB 1996. június 27-én megállapodott az 1996. január 1-je és 1998. december 31. közötti szállítási időszak vonatkozásában abban, hogy a választottbírósági eljárásra Stockholmban [Svédország] kerül sor, 1999. április 2-án és 30-án egy meg nem jelölt szállítási időszak vonatkozásában pedig abban, hogy a választottbírósági eljárásra Malmöben [Svédország] kerül sor”.

110 — E tekintetben lásd a jelen indítvány 127. pontját.

98. Ezzel szemben a választottbíróági kikötések általános szabályként ki vannak zárva e rendelet hatálya alól.¹¹¹ Ebből következik, hogy az utóbbi kikötések érvényességére és érvényesíthetőségére vonatkozó kérdéseket az egyes tagállamok nemzeti jogának, valamint az utóbbiakat kötelező nemzetközi egyezményeknek kell szabályozniuk.¹¹² A Bíróság azonban úgy döntött, hogy amennyiben egy állami bíróság előtt indított eljárás a jogvita elsődleges tárgyánál fogva, azaz az eljárásban védeni kívánt jogok természete miatt – például kártérítési igény esetében – a Brüsszel I. rendelet hatálya alá tartozik, akkor a választottbíróági megállapodás alkalmazhatóságára és különösen érvényességére vonatkozó kapcsolódó előzetes kérdés szintén a rendelet hatálya alá tartozik, és ezért e rendelet rendelkezései alapján kizárólag ennek a bíróságnak kell döntenie a választottbíróági megállapodás fennállása folytán a bíróság joghatóságának hiányára alapított kifogásról és saját joghatóságáról.¹¹³

99. A Brüsszel I. rendelet alkalmazhatóságával kapcsolatos ezen eltérés ellenére hangsúlyozni kell, hogy a kikötések e két érintett kategóriájának közös hatása az, hogy *lehetővé teszik az eltérést az említett rendeletben rögzített joghatósági szabályoktól* annak érdekében, hogy tiszteletben tartsák a felek szerződéses szabadságát azon állami bíróság vagy választottbíróóság kijelölése tekintetében, amelyre a jogvitáik eldöntésének feladatát bízni kívánják.¹¹⁴

100. Ugyanakkor a Brüsszel I. rendelet 23. cikkének megfelelő joghatósági kikötés csak az uniós tagállamok bíróságai, illetve kiterjesztően, a Luganói Egyezmény¹¹⁵ alapján az egyezmény részes államainak bíróságai számára biztosíthat joghatóságot, míg a választottbíróági kikötés azt is rögzítheti, hogy a választottbíróági eljárásra bármely harmadik országban kerül sor. Márpedig annak valószínűsége, hogy az uniós versenyjog rendelkezéseit még közrendi szabályként se alkalmazzák, nagyobb abban az esetben, ha a joghatóságot az említett Luganói Egyezmény által nem kötött államok választottbíráira vagy bíróságaira telepítik.¹¹⁶

101. Másodszor hangsúlyozom, hogy egyrészt a joghatósági kikötések és a választottbíróági kikötések, másrészt pedig az uniós versenyjog rendelkezései közötti kapcsolat összetett, mivel az e rendelkezések által előírt szabad verseny akadályainak jogi háttere a lehetséges helyzetek nagy változatosságát mutatja. Ami konkrétan az EUMSZ 101. cikkben alapuló teljes kártérítéshez való jogot illeti, emlékeztetek arra, hogy az e rendelkezést megsértő elkövető felelősségének szerződéses vagy szerződésen kívüli minősítése nem mindig könnyű, valamint e tekintetben érzékelhető különbségek állnak fenn a tagállamok jogrendszerei között.¹¹⁷

111 — A Brüsszel I. rendelet 1. cikke (2) bekezdésének d) pontja ugyanis kizárja a választottbíráskodást a rendelet hatálya alól. Tudva arról, hogy ezzel egyenértékű rendelkezés szerepel a Brüsszeli Egyezményben, a fent hivatkozott Schlosser-jelentés 63. pontja kimondta, hogy „[az említett] egyezmény nem korlátozza a felek jogát arra, hogy egy jogvita tekintetében kikössék egy választottbíróóság hatáskörét. Ez érvényes azon eljárások esetében is, amelyek tekintetében az egyezmény kizárólagos joghatóságot állapított meg. Az egyezmény természetesen nem tiltja meg a nemzeti jogalkotó számára, hogy semmisnek nyilvánítsa azokat a választottbíróági kikötéseket, amelyek olyan jogvitákra vonatkoznak, amelyek tekintetében akár a nemzeti jog, akár az egyezmény alapján kizárólagos joghatóság áll fenn.”

112 — A Bíróság rámutatott, hogy azáltal, hogy kizárták a Brüsszeli Egyezmény hatálya alól a választottbíráskodást, azzal az indokkal, hogy az már nemzetközi egyezmények tárgyát képezi, a szerződő felek e kérdéskör egészét ki kívánták zárni, beleértve az állami bíróságok előtt indított eljárásokat is, valamint hogy e kizárás kiterjed arra az eljárásra is, amelynek célja egy választottbíróóság kijelölése, még akkor is, ha e jogvitában előzetesen felmerül a választottbíróági kikötés létezésének vagy érvényességének kérdése (lásd: Rich-ítélet, C-190/89, EU:C:1991:319, 18. pont, valamint Darmon főtanácsnok ezen ügyre vonatkozó indítványa, C-190/89, EU:C:1991:58; Van Uden ítélet, C-391/95, EU:C:1998:543, 31. és 32. pont).

113 — Allianz és Generali Assicurazioni Generali ítélet (C-185/07, EU:C:2009:69, 26. és 27. pont).

114 — A felek akarati autonómiájának tiszteletben tartására többek között a Brüsszel I. rendelet (11) preambulumbekzdése hivatkozik.

115 — A Brüsszeli Egyezménnyel párhuzamos, polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, az Európai Közösség tagállamai és az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA) egyes tagállamai között létrejött, Luganóban 1988. szeptember 16-án kötött egyezmény (HL L 319., 9. o.), amelyet az Európai Közösség, a Dán Királyság, az Izlandi Köztársaság, a Norvég Királyság és a Svájci Államszövetség között létrejött, 2007. október 30-án Luganóban aláírt egyezmény vizsgál felül (lásd F. Pocar magyarázó jelentését ezen egyezményről, HL 2009. C 319., 1. o.).

116 — E tekintetben a Bizottság megjegyzi, hogy az állami bíróságok, legalábbis minden, az Unió területén működő állami bíróság az elsődleges jog értelmében köteles biztosítani az EUMSZ 101. cikkből eredő jogok tényleges gyakorlását. Ekképpen kizárólag az e területen kívüli bíróság részére joghatóságot biztosító kikötések jelenthetnek problémát az uniós jogban rögzített kartelltilalom teljes érvényesülésének elvét illetően.

117 — Lásd a jelen indítvány 37. pontját.

102. A kartell résztvevői és az ilyen jogsértés károsultjai közötti szerződéses kapcsolatok fennállása azt a problémát veti fel, hogy az érintett kikötések lehetővé tehetik-e a jelen ügyben az olyan tagállami bíróság joghatóságától való eltérést, amely a Brüsszel I. rendelet 5. vagy 6. cikkén alapul, annak ellenére, hogy az azokat tartalmazó szerződés tartalmát az említett jogsértés befolyásolta.

103. Mivel az ilyen kikötések tárgyi hatályának meghatározása kizárólag a nemzeti bíróságra tartozik,¹¹⁸ az előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdés lényegében tehát annak eldöntésére kéri a Bíróságot, hogy az EUMSZ 101. cikkben szereplő elvek befolyásolhatják-e, és milyen módon mindenekelőtt a Brüsszel I. rendelet 23. cikkének alkalmazását a hatálya alá tartozó joghatósági kikötések tekintetében, ezt követően pedig az egyéb, a tagállami jogok saját szabályai által szabályozott joghatósági és választottbíróági kikötések végrehajtását.

2. A Brüsszel I. rendelet 5. és 6. cikkében előírt joghatósági szabályok mellőzéséről, a rendelet 23. cikkének megfelelő joghatósági kikötések révén

104. Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy a jogellenes kartell által okozott károknak az alapeljárás felperese kérelmének megfelelő megtérítése általános jelleggel a felek akarati autonómiájának körébe tartozik, figyelemmel arra, hogy itt arról a polgári jogi kötelezettségről van szó, amely minden olyan személyt terhel, aki tiltott cselekményt követ el, és amely szerint e személynek pénzben meg kell térítenie a másik személy által elszenvedett károkat; e területen az érintettek anyagi jogait nem lehet figyelmen kívül hagyni.¹¹⁹ Ehhez hasonlóan a Brüsszel I. rendelet nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a felek egy ilyen kérdésre vonatkozó jogvitában *ratione loci*¹²⁰ kikössék egy tagállami bíróság joghatóságát a rendelet 23. cikkének megfelelően.

105. A Brüsszel I. rendelet utóbbi cikke, és az 5. cikkének 3. pontja és/vagy 6. cikkének 1. pontja rendelkezései kapcsolatát illetően a Kemira megalapozottan mutat rá, hogy a Bíróság már kimondta, hogy amennyiben a Brüsszeli Egyezmény 17. cikkének megfelelő joghatósági megállapodást kötnek, a felek nemcsak a 2. cikkben előírt általános joghatóságtól, hanem az 5. és 6. cikkben szereplő különös joghatósági szabályoktól is eltérhetnek.¹²¹ Rámutatott egyrészt arra, hogy „ezt az értelmezést igazolja egyrészt az a megfontolás, hogy [az említett] 17. cikk a felek akarati autonómiájának elismerésén alapul az egyezmény hatálya alá tartozó jogviták elbírálására hivatott bíróságok joghatóságának kikötése terén, a 17. cikk második bekezdésében kifejezetten mentesített jogviták kivételével”, másrészt pedig, hogy „az ilyen kikötés mindig megőrzi hatékony érvényesülését, abban az értelemben, hogy az azt eredményezi, hogy a felek közötti jogviszonyokban kizárt minden más olyan fakultatív joghatósági ok, mint amelyek a [Brüsszeli egyezmény] 5. és 6. cikkében szerepelnek”.¹²²

106. Ugyanez a helyzet a Brüsszel I. rendelet egyenértékű rendelkezéseivel, figyelembe véve, hogy a (11) és (14) preambulumbekzdésnek, illetve a 23. cikk (5) bekezdésének megfelelően „[a] felek szerződéses szabadságát [...] a joghatósággal rendelkező bíróság meghatározása tekintetében [...] tiszteletben kell tartani”, azon esetek kivételével, amelyekben vagy a gyengébb fél védelmét szolgáló különös joghatósági szabályokat,¹²³ vagy a 22. cikkben rögzített kizárólagos joghatósági szabályokat kell

118 — Lásd a jelen indítvány 127. pontját.

119 — Ezzel szemben a Róma II. rendelet 6. cikkének (4) bekezdése azt írja elő, hogy „[»A tisztességtelen verseny és a szabad versenyt korlátozó cselekmények« című jelen] cikk szerint [a szerződésen kívüli kötelmi viszonyra] alkalmazandó jogtól nem lehet a 14. cikk szerint megállapodás útján eltérni”, vagyis „a kárt okozó esemény bekövetkezését követő megállapodás” útján, illetve „ha valamennyi fél kereskedelmi tevékenysége körében jár el, a kárt okozó esemény bekövetkeztét megelőzően szabadon megtárgyalt [olyan] megállapodás útján”, amely ezenkívül tiszteletben tartja az utóbbi cikkben rögzített egyéb feltételeket.

120 — Kiemelem, hogy a felek akaratának a joghatósági kikötésben megjelenő kifejeződése ezzel szemben nem módosíthatja egy tagállami bíróság *ratione materiae* joghatóságát, amelyet a bíróság államának joga határoz meg.

121 — Lásd: Estasis Saloti di Colzani ítélet (24/76, EU:C:1976:177, 7. pont).

122 — Lásd: Meeth-ítélet (23/78, EU:C:1978:198, 5. pont).

123 — A biztosítási, fogyasztói és munkaszerződések tekintetében ugyanis ez az autonómia korlátozott (lásd e rendelet (11), (13) és (14) preambulumbekzdését, valamint 13., 17. és 21. cikkét).

alkalmazni. Azon rendelkezéseken kívül, amelyek alkalmazását ily módon kifejezetten fenntartják, és amelyek között nem szerepel a rendelet 5. és 6. cikke, a 23. cikknek megfelelő joghatósági megállapodásnak teljes hatállyal kell bírnia, így többek között kizárólagos joghatóságot kell biztosítani a kiválasztott bíróság számára.

107. A felek akaratának ez az elsőbbsége különösen érvényes a Brüsszel I. rendelet 6. cikkének 1. pontjában szereplő, a joghatóságok koncentrációját és a pergazdaságosságot célzó célkitűzések vonatkozásában, véleményem szerint még abban az esetben is, ha az említett kikötés nem mondja ki kifejezetten, hogy a felek szándéka az volt, hogy eltérjenek e konkrét rendelkezéstől.

108. A rendelet 5. cikkének 3. pontját illetően előzetesen el kell dönteni, hogy egy joghatósági kikötés célja valóban az-e, hogy azt alkalmazzák az alapeljáráshoz hasonló, álláspontom szerint a jogellenes károkozás, nem pedig a szerződéses ügyek körébe tartozó jogvitában,¹²⁴ valamint hogy arra lehet-e hivatkozni egy olyan felperessel szemben, mint a CDC, amely átvette a jogaikat rá ruházó vállalkozások által vállalt kötelezettségeket,¹²⁵ aminek vizsgálata a Bíróság által e tárgyban adott iránymutatások alapján a kérdést előterjesztő bíróság feladata.

109. Emlékeztetek különösen arra, hogy a Bíróságnak a Brüsszel I. rendelet 23. cikkére vonatkozó ítélkezési gyakorlatából egyrészt az következik, hogy a szerződésben szereplő joghatósági kikötés érvényessége attól függ, hogy az azt megkötő felek egyértelműen egyetértettek e kikötéssel, másrészt pedig, hogy az eljáró bíróság köteles vizsgálni az érdekeltek ezzel kapcsolatos tényleges egyetértését.¹²⁶

110. Ezenfelül azt említett cikk szerint a joghatósági megállapodás kizárólag „egy bizonyos jogviszonnyal kapcsolatban” felmerült vagy a jövőben felmerülő jogviták eldöntésére vonatkozhat. Az utóbbi feltételt a Brüsszeli Egyezmény 17. cikke szempontjából értelmezve a Bíróság rámutatott, hogy „[ez] az előírás arra irányul, hogy a joghatósági megállapodás hatályát azon jogvitákra korlátozza, amelyek abból a jogviszonyból erednek, amely kapcsán e megállapodást megkötötték. Az előírás célja annak elkerülése, hogy egy félnek váratlanul azzal kelljen szembesülnie, hogy a másik szerződő féllel fennálló kapcsolataiból eredő valamennyi, a joghatósági megállapodás megkötésére alkalmas adó jogviszonytól eltérő jogviszonyból eredő jogvita tekintetében egy adott bíróság rendelkezik joghatósággal”.¹²⁷

111. Márpedig a CDC-hez hasonlóan erős kételyeim vannak azzal kapcsolatban, hogy a szóban forgóhoz hasonló szerződésekben szereplő joghatósági kikötés megfelelhetne az egyértelmű és érvényes egyetértés követelményének, mivel itt arról van szó, hogy a kijelölt bíróságot joghatósággal ruházzák fel arra, hogy eldöntsön egy, az egyik szerződő fél jogellenes károkozásért való olyan felelősségével kapcsolatos jogvitát, amely egy jogellenes kartellból ered, noha az utóbbi fennállása ismeretlen volt a feltételezett károsult számára akkor, amikor ilyen megállapodást kötött.

112. Ezzel szemben álláspontom szerint teljes mértékben el lehet fogadni, hogy a károsult azt követően csatlakozik egy joghatósági megállapodáshoz, hogy tudomást szerzett az EUMSZ 101. cikk által tiltott kartell fennállásáról, mivel ilyenkor a jogvita kialakulását követő megállapodás elfogadására a körülmények teljes körű ismeretében került sor.

124 — Az alapeljárás tárgyát, és az az által a hivatkozott választottbírói és joghatósági kikötésekre gyakorolt hatást illetően lásd a jelen indítvány 127. és azt követő pontjaiban ismertetett megfontolásokat.

125 — A Coreck-ítélet (C-387/98, EU:C:2000:606, 19. és azt követő pontok) szerint az ügy érdemére alkalmazandó nemzeti jog dönti el, hogy az eredeti szerződéshez képest harmadik személy az eredeti felek valamelyikének jogutódja-e annak jogai és kötelezettségei tekintetében, és így vele szemben érvényes a joghatósági kikötés, még akkor is, ha e szerződés megkötése során ahhoz feltételezhetően nem járult hozzá.

126 — Refcomp-ítélet (EU:C:2013:62, 27. és azt követő pontok).

127 — Lásd: Powell Duffryn ítélet (C-214/89, EU:C:1992:115, 31. pont, kiemelés tőlem).

113. E tekintetben hangsúlyozom, hogy a fent hivatkozott, az uniós versenyjogi jogsértéseken alapuló nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre vonatkozó 2014/14 irányelv előnyben részesíti többek között a konszenzusos vitarendezési mechanizmusokat (például alternatív vitarendezés, választottbírói eljárás vagy közvetítés), illetve fokozni kívánja azok hatékonyságát.¹²⁸ E megközelítés véleményem szerint megalapozott, amennyiben a felek teljes körűen és önkéntesen elfogadták, hogy a jogellenes kartellből eredő kártérítéshez való jog kérdésével meghatározott bírósághoz fordulnak, még akkor is, ha az eltér attól a bíróságtól, amely a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontja vagy 6. cikkének 1. pontja alapján joghatósággal rendelkezik.

114. Függetlenül attól, hogy a kérdést előterjesztő bíróság milyen módon elemzi az utóbbi kérdéseket, úgy vélem, hogy a Brüsszel I. rendelet 23. cikkének hatálya alá tartozó joghatósági kikötések sajátos esetében nem kell az EUMSZ 101. cikkben szereplő kartelltilalom teljes érvényesülésének az előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdésben hivatkozott elvét alkalmazni.

115. Egy ilyen kikötés tekintetében ugyanis az uniós jogban nem a nemzeti szabályok, hanem az említett cikk rendelkezései határozzák meg a tagállami bíróságok joghatóságát polgári és kereskedelmi ügyekben, rögzítve e kikötés érvényességi feltételeit, valamint joghatóságait.¹²⁹ Márpedig az említett 23. cikk ítélezési gyakorlatban rögzített értelmezésére vonatkozó fenti okfejtés¹³⁰ eredménye egyértelműen az, hogy adott esetben e rendelet 5. és/vagy 6. cikkéből következő joghatósági okokkal szemben azokat a kikötéseket kell érvényesíteni, amelyek megfelelnek az e cikkekre vonatkozó követelményeknek, különösen a jogellenes kartell folytán állítólagosan sérelmet szenvedett személy hozzájárulása tekintetében.

116. Ehhez hozzáteszem, hogy a tagállamok bíróságai közötti kölcsönös bizalom, amely a Brüsszeli Egyezmény által létrehozott, és a Brüsszel I. rendelet¹³¹ által átvett igazságügyi együttműködési rendszer egyik pillére, álláspontom szerint azt vonja maga után, hogy a felek által e rendelet 23. cikkének megfelelően kijelölt bíróság joghatóságát nem lehet kizárni az EUMSZ 101. cikk alapján, ugyanúgy, ahogy a Bíróság kimondta, hogy nem lehet a közrendre hivatkozni egy másik tagállamból származó ítélet végrehajtásának kizárása érdekében azzal az indokkal, hogy az uniós versenyjogot az ügy érdemében helytelenül alkalmazták.¹³²

128 — A Bizottságnak az említett irányelv elfogadásához vezető irányelvjavaslatán kívül (COM(2013) 404 végleges, különösen 22. és azt követő oldalak, 4.6. pont), lásd az irányelv (48) és azt követő preambulumbekendéseit, valamint 18. és 19. cikkét. Mind az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (lásd: HL C 67., 2014. 83. o., 4.7. pont), mind az Európai Unió Tanácsa (lásd: az „Analysis of the final compromise text with a view to agreement” című 2014. március 24-i dokumentum, 8088/14 RC 6 JUSTCIV 76 CODEC 885, különösen 4., 12. és 37., valamint azt követő oldalak) és az Európai Parlament (lásd: a 2014. április 17-i P7_TA(2014)0451 jogalkotási állásfoglalás és első olvasatban elfogadott álláspont, (43) preambulumbekendés, valamint 18. és 19. cikk) egybehangzóan kedvező véleményt formált a hivatkozott tervezetről az említett mechanizmusok tekintetében.

129 — E tekintetben az 1215/2012 rendelet 25. cikke (5) bekezdésének második albekezdése kimondja, hogy „[a] kizárólagos joghatósági megállapodások érvényességét nem lehet csupán azon az alapon vitatni, hogy a szerződés érvénytelen”, az azokat tartalmazó szerződés anyagi jogi rendelkezéseire képest az ilyen kikötések önállósága elvének megfelelően; ezt az elvet a Bíróság a Benincasa-ítéletben (EU:C:1997:337, 24. és azt követő pontok) rögzítette. Ezenkívül az Effer-ítéletből (38/81, EU:C:1982:79, 7. és azt követő pontok) kitűnik, hogy egy ilyen kikötést akkor is alkalmazni kell, ha a jogvita a szerződés létrejöttére vonatkozik.

130 — Lásd a jelen indítvány 105. és azt követő pontjait.

131 — Lásd többek között a Brüsszel I. rendelet (16) és (17) preambulumbekendését.

132 — A Renault-ítéletben (C-38/98, EU:C:2000:225, 29. és azt követő pontok) a Bíróság úgy ítélte meg, hogy „az egyezmény céljának megkérdőjelezése nélkül”, „a származási ország bírósága által a közösségi jog egyes olyan szabályainak alkalmazása során esetlegesen elkövetett hiba”, mint „a szabad verseny [...] elvei”, „nem jelenti a megkeresett állam jogrendjében lényeges jogi szabály nyilvánvaló megsértését”, emlékeztetve arra, hogy a Brüsszeli Egyezmény 29. cikke és 34. cikkének harmadik bekezdése (amelyeknek megfelel a Brüsszel I. rendelet 36. cikke és 45. cikkének (2) bekezdése) kimondja, hogy „a külföldi határozat érdemben semmilyen körülmények között sem vizsgálható felül”. Annak közrendi vizsgálatáról, hogy biztosították-e a tisztességes eljárás alapvető elveit, lásd: flyLAL-Lithuanian Airlines ítélet (EU:C:2014:2319. 46–54. pont).

117. Következésképpen úgy vélem, hogy egy másik tagállam bíróságát kijelölő, a Brüsszel I. rendelet 23. cikkével összhangban állónak minősített és a bíróság előtt folyó jogvitára jogszerűen alkalmazandó kikötés fennállása esetén a tagállami bíróságnak joghatósága hiányát kell megállapítania, még akkor is, ha e kikötés azt eredményezi, hogy el kell tekinteni a rendelet 5. és/vagy 6. cikkében szereplő különös joghatósági szabályoktól, valamint tekintet nélkül az EUMSZ 101. cikkben szereplő kartelltilalom hatékony érvényesítésének elvére.

3. Az EUMSZ 101. cikkben előírt kartelltilalom teljes érvényesülése elvének hatásáról a hivatkozott kikötések egyéb típusai tekintetében

118. Azon joghatósági kikötéseket illetően, amelyek vonatkozásában a Brüsszel I. rendelet 23. cikke nem bizonyul alkalmazhatónak, valamint a választottbírósági kikötések tekintetében a kérdést előterjesztő bíróság által hivatkozott problémakör összetettebb, mivel azt nem e rendelet Bíróság által értelmezett rendelkezéseinek, hanem a nemzeti jog szabályainak alkalmazására figyelemmel kell vizsgálni, amelyek végrehajtásának összhangban kell állnia az elsődleges uniós jog kötelező rendelkezéseivel, és különösen az EUMSZ 101. cikkel.

119. E tekintetben emlékeztetek arra, hogy a már hivatkozott Courage és Crehan ítéletből, illetve Manfredi és társai ítéletből¹³³ következő állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a Bíróság már megállapította, hogy az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata az EUMSZ 101. cikk által tiltott kartell által okozott kár megtérítésének követelésére vonatkozó jog gyakorlása szabályainak kialakítása,¹³⁴ amennyiben tiszteletben tartják az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét, amelyek különösen azt követelik meg, hogy e nemzeti szabályok ne sértsék az uniós versenyjog teljes érvényesülésének elvét, és konkrétan, hogy legyenek figyelemmel az említett cikk céljára.¹³⁵ Álláspontom szerint ebből a jelen ügyben az következik, hogy a nemzeti szabályok alkalmazása alapján nem kerülhet sor a kérdéses joghatósági és/vagy választottbírósági kikötések olyan módon történő érvényesítésére, amely hátrányos az említett teljes érvényesülés szempontjából.

120. Ezenfelül a Bíróság megállapította, hogy az EUMSZ 101. cikk teljes érvényesülését és különösen az (1) bekezdésében megfogalmazott tilalom hatékony érvényesülését¹³⁶ kockáztatná, ha nem igényelhetne bármely személy kártérítést olyan szerződés vagy magatartás által okozott kárért, amely alkalmas a verseny korlátozására vagy torzítására – ilyen a jelen ügyben a CDC állításait alátámasztó jogellenes kartell. Az ilyen kártérítés követelése jogának biztosítása ugyanis többek között gyengíti a gyakran rejtett megállapodásokat vagy gyakorlatokat, jelentős mértékben hozzájárulva ekképpen az Unión belüli hatékony verseny fenntartásához.¹³⁷

121. Általános szabály szerint, amikor választottbírósági kikötéssel találkozunk, a tagállami bíróságnak meg kell szüntetnie az eljárást és a felek ügyét egyikük kérelmére választottbíróság elé kell utalnia, kivéve, ha e bíróság a saját hatáskörében a nemzeti joga¹³⁸ által előírt követelményekre tekintettel végzett vizsgálat alapján – mivel a Brüsszel I. rendelet nem határozza meg az ilyen kikötés

133 — Lásd a jelen indítvány 30. pontját. Lásd még: Kone és társai ítélet (EU:C:2014:1317, 21. és azt követő pontok, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

134 — Lásd többek között Kone és társai ítélet (EU:C:2014:1317, 24. és azt követő pontok, valamint 32. pont. E lehetőség a rendszerint a tagállamok úgynevezett eljárási autonómiájához kapcsolódik.

135 — E cél arra irányul, hogy a belső piacon biztosítsa a hatékony és torzításmentes verseny fenntartását, és ily módon a szabad verseny alapján meghatározott árakat.

136 — Emlékeztetve arra, hogy e cikk rendelkezései közvetlen hatállyal bírnak a magánszemélyek közötti jogviszonyokban, és jogokat, illetve kötelezettségeket keletkeztetnek az érintett személyekre vonatkozóan, amelyeket a tagállami bíróságoknak biztosítaniuk kell (lásd többek között: Kone és társai ítélet, EU:C:2014:1317, 20. pont).

137 — Ugyanott, 21. és azt követő pontok. A COM(2013) 404 végleges irányelvtervezet indokolása (2. és 4. o.) hangsúlyozza, hogy „[az] [EUMSZ] 101. és [EUMSZ] 102. cikk] megsértésén alapuló kártérítési igények az uniós versenyjog magánjogi érvényesítésének fontos területét jelentik”, és hogy ennél fogva „[e javaslat második fő célja] annak biztosítása, hogy az uniós versenyjogi szabályok megsértésének sértettjei hatékonyan érvényesíthessék kártérítési igényüket az általuk elszenvedett kárért”.

138 — Az alkalmazható rendelkezések következhetnek a szóban forgó tagállam által a választottbíráskodást illetően elfogadott szabályokból, vagy azon nemzetközi szerződésekből, amelyeknek e tagállam részese.

érvényességének feltételeit¹³⁹ – megállapítja, hogy a hivatkozott választottbíróági megállapodás semmis, hatálytalan vagy nem teljesíthető az előtte folyamatban lévő ügyben. Ugyanez a helyzet az olyan állami bíróságot kijelölő kikötéssel, amely nem tartozik az említett rendelet 23. cikkének hatálya alá.

122. Ugyanakkor az uniós jogi kartelltilalom hatékony érvényesítését megkövetelő, a kérdést előterjesztő bíróság által hivatkozott elvre álláspontom szerint lehet hivatkozni a szóban forgó joghatósági vagy választottbíróági kikötésekkel szemben, többek között annak biztosítása érdekében, hogy minden személyt megillessen a tiltott kartellből következő, az alapeljárásban hivatkozottakhoz hasonló károk teljes körű megtérítésének követeléséhez való jog.

123. Ebben az értelemben rá kell mutatni, hogy a választottbíráskodás és az uniós jogból következő versenyjogi szabályok közötti kapcsolatra vonatkozó Eco Swiss ítéletben a Bíróság rámutatott, hogy a Szerződés 85. cikke (később EUMSZ 101. cikk) „közrendi rendelkezésnek tekinthető”.¹⁴⁰ A Bíróság kimondta, hogy „amennyiben egy nemzeti bíróságnak a belső jogi eljárási szabályok alapján helyt kell adnia egy választottbíróági ítélet hatályon kívül helyezése iránti, a nemzeti közrendi szabályok megsértésén alapuló kérelemnek, akkor helyt kell adnia az ilyen kérelemnek akkor is, ha úgy ítéli meg, hogy az említett ítélet ellentétes [az említett cikkel]. [Ugyanis] a közösségi jog azt követeli meg, hogy [az említett cikkben] megfogalmazott tilalom értelmezésére vonatkozó kérdéseket vizsgálhassák azok a nemzeti bíróságok, amelyeket egy választottbíróági ítélet érvényességével kapcsolatos döntésre hívnak fel, valamint, hogy az adott esetben a Bíróság előtt előzetes döntéshozatali iránti kérelem tárgya lehessen”.¹⁴¹

124. Analógia útján úgy vélem, hogy az uniós jog azt követeli meg, hogy ne alkalmazzanak egy választottbíróági kikötést, illetve egy a Brüsszel I. rendelet 23. cikke által nem szabályozott joghatósági kikötést azokban az esetekben, amikor egy ilyen kikötés végrehajtása sértheti az EUMSZ 101. cikk hatékony érvényesülését. E tekintetben hasznos lehet megjegyezni, hogy az említett Eco Swiss ítélet régebbi, mint a fent hivatkozott Courage és Crehan ítélet, illetve Manfredi és társai ítélet, amelyek az uniós jogban elismerték a jogot a szabad versenyt sértő jogellenes akadályok károsultjai által elszenvedett valamennyi kár megtérítésére, nem kizárólag az említett károsultak érdekeinek védelmében, hanem főként annak érdekében, hogy megvédjék az e szabadsághoz fűződő általános érdekeket. Az e két ítéletet követő ítélkezési gyakorlat tovább erősítette e megközelítést, ösztönözve az említett versenyjogi szabályok magánfelek általi érvényesítését (általános elnevezés szerint: „*private enforcement*”), többek között a nemzeti rendelkezésekből esetlegesen következő akadályok megszüntetésének köszönhetően.¹⁴²

125. Az igaz, hogy a joghatósági kikötések, illetve választottbíróági kikötések alkalmazása *önmagában* nem minősül a fent hivatkozott ítélkezési gyakorlat értelmében az EUMSZ 101. cikk hatékony érvényesülése akadályának. Különösen az a tény, hogy az ilyen típusú kikötések, amennyiben érvényesek és alkalmazhatók az érintett jogvitában, a Brüsszel I. rendelet 5. és/vagy 6. cikkében rögzített különös joghatósági okok mellőzését is eredményezhetik, nem jár szükségképpen azzal a következménnyel, hogy megfossza a jogellenes kartell által okozott kár feltételezett károsultjait attól a

139 — Lásd: Allianz és Generali Assicurazioni Generali ítélet (EU:C:2009:69, 31–33. pont), valamint az e tekintetben az 1215/2012 rendelet (12) preambulumbekzdése által tett pontosítások kapcsán többek között Nielsen, P. A., „The New Brussels I Regulation”, *Common Market Law Review*, 2013, vol. 50, 505. és azt követő oldalak, valamint Menétrey, S., és Racine, J.-B., „L’arbitrage et le règlement Bruxelles I bis”, in *Le nouveau règlement Bruxelles I bis, Règlement n° 1215/2012 du 12 décembre 2012 concernant la compétence judiciaire, la reconnaissance et l’exécution des décisions en matière civile et commerciale*, E. Guinchard (igazgatójával), Bruylant, Bruxelles, 2014, 13. és azt követő oldalak, különösen a 37. pont.

140 — EU:C:1999:269, 31. és azt követő pontok, különösen 36. és 39. pont.

141 — Ugyanott, 37. és 40. pont.

142 — Lásd többek között Pfeiderer-ítélet (C-360/09, EU:C:2011:389, 28. és azt követő pontok), valamint Donau Chemie és társai ítélet (C-536/11, EU:C:2013:366, 29. és azt követő pontok), amelyek az EUMSZ 101. cikk megsértése által sérelmet szenvedett és ennek alapján kártérítést követelő személy azon jogára vonatkoznak, hogy az uniós jog által védett felmerülő érdekek tagállami bíróságok általi mérlegelése után esetlegesen hozzáférhessen a jogsértés elkövetőire vonatkozó eljárás dokumentumaihoz, beleértve azt az esetet is, amikor engedékenységi programról van szó.

lehetőségtől, hogy ennek alapján teljes körű kártérítésben részesüljenek, mivel nincs akadálya annak, hogy e károsultak bármely kijelölt állami vagy választottbíróóság előtt fellépjenek, annak ellenére sem, hogy figyelemmel az ügyben hivatkozott rendkívül változatos kikötésekre, alkalmazásuk vitathatatlanul nehezebbé tenne egy ilyen műveletet.

126. Mindazonáltal álláspontom szerint kényes kérdés ezen elméleti állásfoglalás gyakorlatba való átültetése egy olyan jogellenes kartell sajátos összefüggésében, amely számos résztvevőt és feltételezett károsultat érintett, és amelynek végrehajtása rengeteg egyedi szállítási szerződést eredményezett, amelyeket egy eladói vagy vevői csoporthoz tartozó különböző társaságok között kötöttek meg.¹⁴³ Az alapeljárásban szereplő kereset alapját képező horizontális jellegű versenykorlátozás esetén ugyanis álláspontom szerint nehezen lehet elfogadni a bírói jogvédelem rendes útjainak kizárását, kivéve, ha a feltételezett károsultak kifejezetten ilyen értelmű hozzájárulást adtak, azzal a feltétellel, hogy azon állami bíróságok vagy választottbíróóságok, amelyek joghatóságát ilyen módon kikötötték, kötelesek az uniós jog rendelkezéseit mint közrendi szabályokat alkalmazni.

4. A joghatósági kikötéseknek és választottbíróági kikötéseknek az alapeljáráshoz hasonló jogvitában való alkalmazhatóságáról

127. A nemzeti bíróság számára előzetesen felmerülő lényeges probléma az, hogy az alapeljárás alperesei által hivatkozott választottbíróági kikötések és joghatósági kikötések rendeltetése valóban az-e, hogy azokat a jelen ügyben alkalmazzák. Vitathatatlan, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlatának¹⁴⁴ megfelelően kizárólag az alapeljárásban eljáró bíróság értékelheti, illetve kizárólag neki kell értékelnie az előtte hivatkozott joghatósági kikötés érvényességét és tartalmát. Márpedig a Landgericht Dortmund láthatóan úgy ítéli meg – még ha előzetes döntéshozatalra utaló határozata nem is egyértelmű e tekintetben –, hogy a jogvita tárgya mindkét típusú, azon szállítási szerződésekben szereplő kikötés hatálya alá tartozhat, amelyek tiszteletben tartását az alapeljárás alperesei kérik.

128. Ugyanakkor, ahogy azt a CDC és a Bizottság is hangsúlyozza, erősen kétségesnek lehet tekinteni, hogy az alapeljárás felperese által hivatkozott kártérítéshez való jogok azokon a szerződéseken alapulnak, amelyekben e kikötések szerepelnek.

129. Analógiával a Bíróság által a Brüsszel I. rendelet 23. cikkének hatálya alá tartozó joghatósági kikötésekkel kapcsolatban kimondottakkal,¹⁴⁵ álláspontom szerint nehéz elfogadni, hogy az e rendelet rendelkezésein alapuló bírósági joghatóságot ki lehessen zárni abban az esetben, ha egy tagállam jogának alkalmazása lehetővé teszi, hogy egy másik típusú joghatósági kikötés vagy választottbíróági kikötés hatálya a fél egy másik szerződő féllel fennálló kapcsolataiból eredő *valamennyi, az érintett kikötés elfogadására alkalmas adó jogviszonytól eltérő jogviszonyból eredő jogvitára kiterjedjen*. A hivatkozott kikötés és egy meghatározott jogviszony közötti határozott kapcsolat követelménye véleményem szerint itt is fontos, a joghatóság kiszámíthatóságának biztosítása érdekében.

143 — Az érintett kikötések által felvett különböző formákról lásd a jelen indítvány 94. pontját.

144 — A Powell Duffryn ítélet (EU:C:1992:115, 33. és 36. pont) szerint ugyanis „a nemzeti bíróság előtt hivatkozott joghatósági kikötés azt célzó értelmezése, hogy meghatározzák, hogy mely jogviták tartoznak annak hatálya alá, e bíróság hatáskörébe tartozik”.

145 — Ugyanott (31. pont), valamint a jelen indítvány 110. pontja.

130. Álláspontom szerint a jelen ügyben hivatkozott jogok inkább az alapeljárás alperesei által titokban szervezett és végrehajtott kartell által jelentett jogellenes károkozásból következnek. Az alapjogvita tárgyát ugyanis az ezen, a hivatkozott szállítási szerződésektől jellegénél fogva eltérő család magatartás eredményeként előállt pénzbeli következmények jelentik.¹⁴⁶ Nem lehet érvényesen joghatósági kikötésben vagy választottbírói kikötésben megállapodni ilyen körülmények között, vagyis azt megelőzően, hogy a feltételezett károsultak tudomást szereznének a károkozó esemény és az általa okozott károk létezéséről.

131. Végül, a kérdést előterjesztő bíróság szintén az alapeljárás ilyen minősítése felé hajlik, mivel különösen második kérdése alapján láthatóan úgy tekinti, hogy az előtte folyamatban lévő, polgári jogi felelősség megállapítása iránti kereset jogellenes károkozással vagy jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel kapcsolatos ügynek tekintendő, amely a Brüsszel I. rendelet 5. cikke 3. pontjának hatálya alá tartozik, nem pedig a rendelet 5. cikke 1. pontjának hatálya alá tartozó olyan ügynek, amelynek tárgya szerződés vagy szerződéses igény.¹⁴⁷ Ugyanakkor egyes nemzeti jogrendszerekben a jogvita tárgyának jogellenes károkozással kapcsolatos ügynek minősítése önmagában nem zárja ki a joghatósági kikötéseket, illetve választottbírói kikötéseket alkalmazását, ami természetesen az egyes konkrét esetekben az érintett kikötés megfogalmazásától függ.¹⁴⁸

132. Következésképpen úgy vélem, hogy az EUMSZ 101. cikket úgy kellett értelmezni, hogy a joghatósági és/vagy választottbírói kikötések érvényesítése egy e cikkel ellentétesnek nyilvánított kartell által okozott károk megtérítése iránti keresettel összefüggésben *önmagában* nem sérti a kartelltilalom teljes érvényesülésének elvét. Ugyanakkor, amennyiben az e kategóriákba tartozó valamelyik kikötés egy tagállam joga alapján alkalmazhatónak nyilvánítható egy ilyen kartellből esetlegesen következő deliktuális felelősségre vonatkozó jogvitában, az említett elv álláspontom szerint kizárja, hogy az e jogvita tekintetében fennálló joghatóságot egy olyan szerződésben szereplő kikötés alapján határozzák meg, amelynek tartalmát akkor állapították meg, amikor az a fél, akivel szemben e kikötésre hivatkoznak, nem tudott a szóban forgó kartellről és annak jogellenes jellegéről, és így nem láthatta előre, hogy a kikötés alkalmazható lesz az ennek alapján követelt kártérítésre.

V – Véggkövetkeztetések

133. A fenti megfontolásokra tekintettel a Bíróságnak azt javaslom, hogy a Landgericht Dortmund (Németország) előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseire a következőképpen válaszoljon:

- 1) a) A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2000. december 22-i 44/2001/EK tanácsi rendelet 6. cikkének 1. pontját úgy kell értelmezni, hogy amennyiben egy tagállami bíróság joghatósági területén székhellyel rendelkező alperessel és a más uniós tagállamokban székhellyel rendelkező

146 — Ebben az értelemben a Bizottság utal arra, hogy egyrészt a High Court of Justice (Anglia & Wales), Queen’s Bench Division úgy tekintette, hogy a felek közötti „jogviszonyra” vonatkozó joghatósági kikötés hatálya nem terjed ki a kartell miatt fennálló deliktuális felelősségből eredő jogokra (Provimi Ltd kontra Roche Products Ltd ítélet [2003] EWHC 961), másrészt pedig a Helsingin käräjäoikeus (helsinki kerületi bíróság, Finnország) ehhez hasonlóan úgy ítélte meg, hogy egy szállítási szerződésből eredő „valamennyi jogra” vonatkozó választottbírói kikötés hatálya nem terjed ki a kartellből következő kártérítéshez való jogra, mivel az utóbbi nem közvetlenül az említett szerződésen alapul, hanem ahhoz képest egy külső körülményen, vagyis az alperes kartellmegállapodásban való részvételén (2013. július 4-i közbenső ítélet, CDC Hydrogen Peroxide Cartel Damage Claims SA kontra Kemira Oyj, Väliuomio 36492, n° 11/16750).

147 — „Az állandó ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 3. pontja szerinti, a »jogellenes károkozással, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igényekkel kapcsolatos ügyek« magukban foglalják az összes olyan kérelmet, amely az alperes felelősségének megállapítására irányul, és amely nem kapcsolódik az e rendelet 5. cikke 1. pontjának a) alpontja szerinti »szerződéses igényhez«. A kérdést előterjesztő bíróság elé terjesztett, a polgári felelősség megállapítására irányuló kérelmek jellegének meghatározása céljából ezért először is azt kell megvizsgálni, hogy azok – függetlenül nemzeti jogi minősítésüktől – szerződéses jelleggel rendelkeznek-e” (lásd többek között: Engler-ítélet, C-27/02, EU:C:2005:33, 29. és azt követő pontok; Brogssitter-ítélet, EU:C:2014:148, 20. és azt követő pontok).

148 — Példaként, a Korkein oikeus (finn legfelsőbb bíróság) ítélkezési gyakorlata szerint egy szerződésben szereplő választottbírói kikötés abban az esetben alkalmazható egy olyan jogvitában, amely többek között a szerződésen kívüli felelősségre vonatkozik, ha az a szerződésszegés, amelyre hivatkoznak, megfelel a büntetőjogi értelemben vett csalás feltételeinek (lásd: Korkein oikeus, 2008. november 27-i ítélet, KKO, 2008:102, elérhető a következő internetcímen: <http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2008/20080102>).

további alperesekkel szemben e bíróság előtt egyetemlegesen terjesztenek elő tájékoztatás és kártérítés iránti igényt az EK 81. cikknek (EUMSZ 101. cikknek) az Európai Bizottság által megállapított, az alperesek különböző tagállamokban és időpontokban elkövetett cselekményeivel megvalósult, egységes és folyamatos megsértése miatt, akkor az elkülönített eljárásokban hozott, egymásnak ellentmondó határozatok elkerülése érdekében célszerű ezeket a kérelmeket együttesen tárgyalni és róluk együtt határozni.

- b) A 44/2001 rendelet 6. cikkének 1. pontját úgy kell értelmezni, hogy az, hogy a felperes kizárólag azon alperessel szemben áll el keresetétől, amelynek székhelye a bíróság joghatósági területén található, önmagában nem érinti e rendelkezés alkalmazását, feltéve, hogy egyrészt erre az elállásra azt követően került sor, hogy a perindítás hatályai beálltak, másrészt pedig, hogy az nem azzal áll összefüggésben, hogy a felperes és az alperes között a jogilag kötelező ügylet az említett időpont előtt létrejött, de azt eltitkolták kizárólag abból a célból, hogy a többi alperes valamelyikét kivonják azon tagállam bíróságainak joghatósága alól, amelyben székhellyel rendelkezik.
- 2) A 44/2001 rendelet 5. cikkének 3. pontját úgy kell értelmezni, hogy olyan eljárás esetén, amelyben a különböző tagállamokban székhellyel rendelkező alperesekkel szemben terjesztenek elő kártérítés iránti igényt az EK 81. cikkel (EUMSZ 101. cikkel) ellentétes, több tagállamban, az alperesek különböző helyszíneken és időpontokban elkövetett cselekményeivel megvalósult, az Európai Bizottság határozata által egységes és folyamatos jogsértésnek minősített kartell miatt, akkor a kéresemény valamennyi alperes vonatkozásában, és valamennyi érvényesíteni kívánt kár, vagy az összkár tekintetében minden olyan tagállamban bekövetkezik, ahol meghozták és/vagy végrehajtották a jogellenes kartellmegállapodásokat.
- 3) Az EUMSZ 101. cikket úgy kell értelmezni, hogy az e cikk megsértése miatt indított kártérítési keresettel összefüggésben az uniós jogi kartelltilalom teljes érvényesítésének elvével nem ellentétes a 44/2001 rendelet 23. cikkének megfelelő joghatósági kikötések érvényesítése, míg ezzel szemben ez az elv kizárja az említett 23. cikk hatálya alá nem tartozó választottbírósági kikötések és/vagy joghatósági kikötések érvényesítését, amennyiben az alkalmazandó nemzeti jog lehetővé teszi, hogy az e jogvitára vonatkozó joghatóságot egy olyan szerződésben szereplő kikötés alapján határozzák meg, amelynek tartalmát akkor állapították meg, amikor az a fél, akivel szemben e kikötésre hivatkoznak, nem tudott a szóban forgó kartellról és annak jogellenes jellegéről.